

Peygamber ve Ehlîbeyt'in Siyresinde İnanç Eğitimi

Dr. Muhammed Davudi

Giriş

İslam dini üç kısımdır: İnançlar, ahlak konuları ve ahkâm. İslami ilimlerin –üçte biri civarı- büyük bir kısmını inanç ile ilgili ilimler oluşturur.

İnanç eğitimi konusunu işlemek birkaç açıdan zaruridir:

İlki, inançların İslam dininin bir parçasını oluşturuyor olmasıdır. Bu yüzden Müslüman bir şahsın dindarlığı, inanç açısından bir eksikliği olmadığına kâmil ve kabul edilebilir olacaktır. Birçok ayette bu nokta üzerinde durulmuştur. Allah, Bakara suresinde şöyle buyuruyor:

“Peygamber Rabbinden kendine indirilene iman etmiştir. Bütün müminler de Allah’a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine iman etmiştir.”¹

Lokman suresinde de Lokman’ın sözüyle şöyle buyuruyor:

¹ Bakara suresi, 285. ayet.

“Ey oğlum! Allah’a şirk koşma. Hiç şüphesiz şirk, gerçekten büyük bir zulümdür.”²

Başka bir ayette şöyle buyuruyor:

“Allah kendisine ortak koşmayı elbette bağışlamaz, bundan aşağısını dilediğine bağışlar. Allah’a ortak koşan kimse, şüphesiz büyük bir günah işlemiş olur.”³

Başka bir ayette açıkça şöyle buyuruyor:

“Kim Allah’ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve ahiret gününü inkâr ederse, şüphesiz derin bir sapıklığa sapsın.”⁴

Başka bir yerde de şöyle buyuruyor:

“Küfre sapan kimseler ve ayetlerimizi yalan sayanlar (var ya), işte onlardır

² Lokman suresi, 13. ayet.

³ Nisa suresi, 48. ayet.

⁴ Nisa suresi, 136. ayet.

*Hayata anlam kazan-
dirmayı, yalnızlık, zulüm ve
adaletsizlik duyguları, ölümden korkunun yok edilmesi gibi acılara ve sıkıntılara anlam vermeyi ancak din başarabilir. Bu sebeple bazıları insanın dine ihtiyacının, hatta dinin kalıcılığının dinin bu işlevlerinden kaynaklandığına inanmaktadırlar. Bu işlevler genellikle dinî inançların mahsulüdür, dinin diğer kısımlarının değil.*

cehennem ehli olanlar ve onlar onda temelli kalıcılardır.”⁵

İkincisi, günümüzde üzerinde durulan, dinin önemli kullanım alanlarından bir kısmının inançlara ve bunların sonuçlarına bağlı olmasıdır. Hayata anlam kazandırmayı, yalnızlık, zulüm ve adaletsizlik duyguları, ölümden korkunun yok edilmesi gibi acılara ve sıkıntılara anlam vermeyi ancak din başarabilir. Bu sebeple bazıları insanın dine ihtiyacının, hatta dinin kalıcılığının dinin bu işlevlerinden kaynaklandığına inanmaktadırlar. Bu işlevler genellikle dinî inançların mahsulüdür, dinin diğer kısımlarının değil.

Ölümden korkmanın sebebi, insanın sonsuzluğu sevmesidir ve ölüm, bu eğilimin karşısında büyük bir engeldir. Biz ölüme kavuşacağımız günden korkuyoruz. Din ölümü, sonsuzluğa zıt olacak şekilde tefsir etmemektedir. Din diyor ki: İnsan ölümden sonra da canlıdır ve hayatına devam eder. Hatta ölümden sonraki hayat –bazı şartlara bağlı olarak– bu dünyadaki hayattan daha iyidir. Bu işlevin mead inancına bağlı olduğu açıktır ve meadı kabul etmeyen kimsenin ölüm korkusu aynen devam eder.

Hayatın anlamlı –yani bu dünyadaki hayatı için makul bir sebebinin– olması da böyledir. Bir kimsenin kendi yaşamı için kabul edilebilir bir sebebi olursa yaşam onun için anlam kazanır ve neticede tahammül edilebilir ve zevkli olur. Bunu başaramayan bir kimse içinse yaşam kendini tekrar eden, sıkıntılı ve tahammül

⁵ Bakara suresi, 39. ayet.

edilemez olur. Çünkü böyle bir kimse açısından yaşam gelir elde etmek için çalışmak ve gelir elde etmek de yaşamak içindir veya yaşam yani hayatta kalmak için yemek ve uyumak, yemek ve uyumak için hayatta kalmak demektir.

İnsanın yaşamına doğru tefsirle anlam veren sadece dindir. Dine göre Allah'ın insanı yaratırken bir hedefi vardı. O insanı, iradesiyle ve bilinçli olarak tekâmül yolunu kat etmesi için yarattı. Bu hedefe de ancak Allah'a ibadet ve kulluk yoluyla ulaşılabilir. Allah'a ve Peygamber'in (s.a.a) nübüvvetine inanmadan bu işlevin gerçekleşmeyeceği açıktır. Allah'a ve Peygamberine (s.a.a) iman etmeyen kimse, dinin dünya ve insan hakkındaki tefsirini kabul edemez. Bu sebeple de yaşam için kabul edilebilir bir anlama ulaşamaz.⁶

Üçüncüsü, inançların diğer iki kısmın, yani ahlak konularının ve ahkâmın da temel ve esas olmasıdır. Kişi ahlak, ahkâm ve ibadetlerle ilgili emirlere ancak İslam'ın söylediği yegâne Allah'ın varlık âlemini ve varlıkları yarattığını ve kâinatı ve insanı yaratırken bir hedefi olduğunu kabul ederse uyacaktır. Hz. Muhammed'i (s.a.a), mesajlarını kullarına tebliğ etmesi için yollamıştır. Kulları da onun emirlerine itaat etmekle yükümlüdür. Bu dünyada Allah'ın emirlerine uyanları, Allah ödüllendirecektir, uymayanları da cezalandıracaktır. İnsanın hayatı bu dünyayla sınırlı değildir. İnsanlar ölümden sonra da yaşarlar ve kıyamet günü hep birlikte haşredilirler. Hesapları görülür ve onlara bir zerre bile hak-

sızlık edilmeden, kendilerine uygun ödül ve cezaya ulaşırlar. Bu hususlarda şüphesi olan kimsenin namaz kılmasının, oruç tutmasının vb. veya İslam'ın ahlaki emirlerine bağlı olmasının beklenemeyeceği açıktır.

Elbette bir kimsenin bunlara inanması ama yine de dinin emirlerini yerine getirmede ciddiyet göstermemesi mümkündür. Ancak yine de bu, bir kimsenin bunlara inanmadan İslami emirlere bağlı olacağı anlamına gelmez. Aksine İslam inançlarına inanmak, İslam dininin diğer emirlerine bağlı olmak için –yeterli değil- gerekli şarttır. Yani eğer bir kimse bunlara inanmazsa hiçbir zaman İslami emirlere bağlı olmayacaktır. Sonuç olarak inanç, din emirlerine bağlı olmak için her ne kadar yeterli olmasa da gerekli şarttır. Bu sebeple din ve dindarlık karşıtlarının dini zayıflatmak için yaptıkları ilk ve önemli iş, dinî inançlarda şüphe oluşturmak ve sonra yanlışlıklarını ispata çalışmaktır.

Bu yüzden inanç eğitimi üzerinde çalışmak, ahlak ve ibadet eğitimi üzerinde çalışmaktan önceliklidir. Bu yüzden onu, diğer kısımlardan önce tuttuk.

İslami inançlar çok çeşitli ve geniştir. İnançlar arasında bazıları çok önemli oldukları ve dinî metinlerde üzerlerinde çokça durulduğu için “İnanç esasları” başlığıyla sunuldu. Diğer inançlar da genellikle bir şekilde bu esaslara dönmektedirler. İslam'ın inanç esasları şunlardır: Tevhid, adalet, nübüvvet, imamet ve mead. Tevhid ve adalet, Allah'ın sıfatlarından iki tanesidir ve İslami metinlerde üzerinde çok durulduğu için iki inanç esasları olarak yer almaktadırlar.

⁶ Bkz. Mulkîyan, Mustafa, “Tesir-i Din der Meneş-i Ademi”, Allame, Birinci yıl, 3. numara.

Bu kitapta bu iki esası, Allah'ı tanıma başlığı altında sunuyoruz.

Bununla birlikte bu kısımda bahsedilen konular, Peygamber (s.a.a) ve Ehl-i Beyt'in (a.s) siyerinin 1- Allah'ı tanıma, 2- Nübüvvet, 3- İmamet, 4- Mead bölümlerinde incelenmesidir.

Bu konuları Peygamber'in (s.a.a) ve Ehl-i Beyt'in (a.s) siyerinde incelerken şu iki soruya cevap bulma peşindeydik:

1- Peygamber (s.a.a) ve Ehl-i Beyt (a.s) bu konuları nasıl öğretiyorlardı?

2- Onlar bu konuları öğretirken hangi noktalara riayet ediyorlardı?

Burada şu noktayı hatırlatalım ki Masumların (a.s) siyeri işlevsel noktaları beyan meziyetine sahiptir. Ancak inanç konularının her biriyle ilgili siyerlerin dağınık ve az bulunur olmasından dolayı tüm bu konular mantıklı bir düzene göre ve kapsamlı olarak incelenememektedir. Aksine hakkında bir siyer olan her bir konu üzerinde çalışmak gerekmektedir. Bununla birlikte bu konuların her biri hakkında kapsamlı ve kâmil bir bahis sunulması beklenmemelidir ve aslında bu, Masumların (a.s) eğitimsel siyerine odaklanmayı kısıtlayan sebeplerdendir.

Birinci Bölüm

Masumların (a.s) Siyerinde Allah'ı Tanımının Niteliği ve Allah'a ve Sıfatlarına İnancın Oluşturulması Kuvvetlendirilmesi

Rivayetlerde "Marifetullah" diye tabir edilen Allah'ı tanıma ve Ona iman, İslam'ın temel taşıdır ve yüce bir değere

sahiptir. Emiru'l-Muminin Ali (a.s) şöyle buyuruyor:

"Marifetullah, marifetin en yüce mertebesidir."⁷

Peygamber (s.a.a) de Allah'ı bilmeyi, amellerin en üstünü saymıştır:

"Amellerin en üstünü, Allah'ı bilmektir."⁸

Dindarlığın ilk mertebesi de Allah'ı tanımak ve ona iman etmektir. Nitekim dindarlığın en yüce mertebesi de Allah'ı tanıma ve marifette en yüksek ölçüye ulaşmaktır.

Bu yüzden İslami eğitimin en önemli hedefi, kişileri Allah'ı tanımaya ve Ona inanmaya ulaştırmak ve de Allah'ı tanıma ve Ona inancı artırmaktır.

Peygamber (s.a.a) ve Ehl-i Beyt'i (a.s), en büyük dinî eğitimciler unvanıyla bu hedefi takip ediyorlardı ve tüm yaşamlarını halkı bu yöne doğru hidayete vakfetmişlerdi. Bu sebeple bu konuda onların siyerini Allah'ı tanımanın ve Ona imanın eğitimi ve öğretimi alanında inceleyeceğiz. Bu incelemenin hedefi şu sorulara cevap bulmaktır: Acaba Peygamber (s.a.a) ve Ehl-i Beyt (a.s) Allah'ı tanımada Allah'ın varlığı esasını farz ve ispat edilmiş olarak mı kabul ediyorlardı? Allah'ın varlığını ispatlamak için nasıl amel ediyorlardı? Allah'ı tanıtırken nelerin üzerinde duruyorlardı? Kişilerin Allah'a imanını ve tanımlarını

⁷ Muhammedi Reyşehrî, Muhammed, Mizanu'l-Hikme, c. 6, s. 155, 11935. rivayet.

⁸ A.g.e., s. 156, 11942. rivayet.

sağlayıp kuvvetlendirmek için nasıl amel ediyorlardı?

Bu bölümün konuları şu dört başlık altında sunulacaktır: 1- Allah'ın varlık esasının kabulü, 2- Açık ve anlaşılabilir delillerden faydalanılması, 3- Sıfatları yoluyla Allah'a marifet üzerinde durulması, 4- Allah'la irtibatın kurularak korunması.

1- Allah'ın Varlık Esasının Kabulü

Masumlar (a.s) Allah'ı tanıtırken ve Allah'a imanı oluşturup kuvvetlendirirken Allah'ın varlık esasını kabul ediyorlar ve eğitim alana Allah'ın sıfatlarını ve Allah'a karşı vazifelerini anlatıyorlardı.

Elbette bu durum Masumlar'a (a.s) mahsus değildir. Kur'an'da da Allah'ın varlığı esası kabul edilmiş ve Allah'ın varlığına dair şüphe, inkâr mefhumuyla –ki şüphenin reddi anlamındadır– beyan edilmiştir:

“Peygamberleri dedi ki: “Allah hakkında mı şüphe (etmektesiniz)? O, gökleri ve yeri yaratandır.”⁹10

Burada şu soru ortaya çıkmaktadır: Neden Masumlar (a.s) eğitim alanların karşısında Allah'ın varlık esasını kabul ediyorlardı?

⁹ İbrahim suresi, 10. ayet.

¹⁰ Subhanî, Cafer, Menşur-u Cavid, c. 2, s. 136. Allame Tabatabaî bu ayetin açıklamasında, bu şüphenin Allah'ın varlık esasıyla ilgili değil, Allah'ın vahdaniyeti ile ilgili olduğunu söylemiştir. Bu durumda Kuran'a göre Allah'ın varlık esasında şüphe etmenin daha şaşkırtıcı olduğunu söylemeliyiz. El-Mizan, c. 12, s. 26-27.

İnsanın yaşamına doğru tefsirle anlam veren sadece dindir. Dine göre Allah'ın insanı yaratırken bir hedefi vardı. O insanı, iradesiyle ve bilinçli olarak tekâmül yolunu kat etmesi için yarattı. Bu hedefe de ancak Allah'a ibadet ve kulluk yoluyla ulaşılabilir. Allah'a ve Peygamber'in (s.a.a) nübüvvetine inanmadan bu işlevin gerçekleşmeyeceği açıktır. Allah'a ve Peygamberine (s.a.a) iman etmeyen kimse, dinin dünya ve insan hakkındaki tefsirini kabul edemez. Bu sebeple de yaşam için kabul edilebilir bir anlama ulaşamaz.

"Felsefî konular ve deliller, evvela çocukların anlayışı ve gücü dışındadır. Bu konularla karşılaştıklarında onları sadece ezberlerler. İkincisi, felsefî deliller dini savunmada faydalıdır ve iman oluşturulmasında pek tesirleri yoktur. Bu sebeple bu delillerin kullanılmaması gerekir."

İlk cevap şudur: Masumların (a.s) muhataplarının büyük çoğunluğu, özellikle İslam'ın ilk zamanlarında, bir veya üstün birkaç gücü, varlık âlemini yaratan, ortaya çıkararak kabul etmişlerdi. Bu konuda bir şüpheleri yoktu. Cahiliye döneminde Arabistan halkı birkaç inanca sahipti: Bir gurup Allah'a ve vahdaniyetine inanıyordu (muvahhitler), bir başka gurup Allah'a inanıyor ve kendilerini Allah'a yaklaştırdığı düşüncesiyle putlara tapıyordu (müşrikler), bir gurup ise fayda ve zararın putların elinde olduğuna inanarak sadece putlara tapıyordu (putperestler). Yahudi, Hıristiyan, Mecusî, Zındık, Mutavakkıf¹¹ olan başka guruplar da vardı.¹²

Neticede Arap yarımadasındaki dinlerin çoğunda kâinatın yaratıcısı olan daha üstün bir gücün varlığına inanç vardı. Masumlar'ın (a.s) öğrencileriyle Allah'ın varlık esası hakkında ihtilafları olmadığından, delil ve burhanla Allah'ın varlığını ispatlamaya da gerek olmuyordu. İhtilaf ko-

nusu olan, Allah'ın birliği konusuydu ve hem Kur'an'da, hem de Masumların (a.s) siyerinde Allah Teala'nın vahdaniyetini ispat ve kendisine ortak koşulanların ilahlığı iddiasını reddetmek için birçok delil sunulmuştur.

İkinci cevap şudur: Masumlar (a.s) Allah'ın varlık esasını kabul ediyorlardı. Zira bu işte özel eğitimsel düşünceleri vardı.

Eğitimsel düşüncelerin ilki, insanın fitratı gereği kelami delillere ve karmaşık felsefelere ihtiyaç duymadan bu kâinatın bir yaratıcısı olduğu sonucuna ulaşabilmesidir. Kâinatın yaratılışındaki bütün bu azamet, dikkat, ilim ve bilince bakarak bir yaratıcı olmadan meydana gelmesine imkân olmadığı anlaşılabilir. Gazalî bunun hakkında şöyle söylüyor:

"Allah'ın insan kalbine inayeti, onu daha en başında, bir delile ve burhana ihtiyaç duymadan iman kabule hazır kılmasıdır. Halkın avamının inancı, telkin ve taklitten başka bir yolla mı hâsıl olmuştur? Elbette bu inanç başta zayıftır ve takviye edilmelidir ama bunun yolu cedel (tartışma) ve kelam değildir. Kur'an tilavetiyle, tefsirle, hadisle ve anlamıyla ve de

¹¹ Zındık'tan kasıt Dehrî dinine mensup olan, fiziksel meada inanmayanlardır. Mutavakkıf ise Allah'ın varlığı veya yokluğu konusunda bir görüşü olmayanlardır.

¹² Ali, Cevat, El-Mufasssalu fi Tarihu'l-Arap Gabli'l-İslam, c. 6, s. 34, Ve'l-Faslu's-Sani ve's-Sütun ve'l-Faslu'l-Hamisve's-Sütun.

ibadetle meşgul olmaktır. Bu, inançlarını sürekli olarak daha da sağlamlaştırır... Telkin, iman tohumunun göğüse ekilmesi gibi ve bu ameller de onları sulamak ve bakımlarını yapmak gibidir.”¹³

Allah'ın varlık esası fitrata dayanan ve neredeyse kesin bir gerçektir. Her insan, biraz düşünerek onu bulabilir ve karmaşık deliller sunulmasına gerek yoktur. Masumlar (a.s) da bu yüzden Allah'ın varlığını ispata çalışmıyorlardı.

Eğitimsel düşüncelerin ikincisi şudur: Allah'ın varlığı konusunda çalışmak ve Allah'ın varlığını ispatlamak için karmaşık kelimeler ve felsefeye dayanan delilleri getirme yolu, boş ve faydasız bir iştir. Zira bu delillerde soyut kavramlardan faydalanılır ve bu kavramlar çocukların ve halkın çoğunun anlayacağı türden değildir. Bu sebeple Allah'ın varlığını ispatta ve Allah'a imanının oluşturularak kuvvetlendirilmesinde bir rolü yoktur. Ayetullah Eminî bu konuda şöyle söylüyor:

“Felsefî konular ve deliller, evvela çocukların anlayışı ve gücü dışındadır. Bu konularla karşılaştıklarında onları sadece ezberlerler. İkincisi, felsefî deliller dini savunmada faydalıdır ve iman oluşturulmasında pek tesirleri yoktur. Bu sebeple bu delillerin kullanılmaması gerekir.”¹⁴

Bununla beraber Allah'ın varlık esası üzerinde çalışmak ve felsefe ve kelama

¹³ Gazalî, Muhammed, İhya-u Ulumi'd-Din, c. 1, s. 88.

¹⁴ Eminî, İbrahim, “Nehveyi Telif-i Kitaphayi Talimat-ı Dinîyi Devreyi İbtidai”, Mecmuayı Makalat-ı Sempozyum-u Caygah-i Terbiyet, s. 43.

dayalı delil ve burhanlarla ispatlamaya uğraşmak faydasız bir iştir.

Eğitimsel düşüncelerin üçüncüsü şudur: Bu konu üzerinde çalışmak sadece faydasız değil, zararlıdır da. Zira bu konuların sunulması, bir tanrının var olmayabileceği anlamına da gelmektedir. Bu nokta, öğrencinin Allah'ın varlığı konusunda şüphe etmesine yol açabilir. Bir eğitimci bununla ilgili şöyle söylüyor:

“Çocuk için Allah'ın varlığının ispatı, yüce Allah'ın varlığının olmayabileceği anlamını da taşıyabilir... (Ve bu,) yolu çocuğa açarak varlığı hakkında şüpheye düşürebilir.”¹⁵

Bu şekilde, Masumlar (a.s) Allah'ın varlık esasını kabul ediyor ve felsefe ve kelama dayalı delillerle ispatı yoluna gitmiyorlardı. Zira bu deliller sadece çocukların ve halkın çoğunluğunun anlayacağı türden olmamakla ve iman ve inançla sonuçlanmamakla kalmıyor, Allah'ın varlığında şüpheye düşme yolunu da açıyorlar.

2- Açık ve Anlaşılabilir Delillerden Faydalanma

Söylenenler, Masumların (a.s) hiçbir zaman Allah'ın varlığını ispat için delil sunmadıkları anlamına gelmemektedir. Siyerlerine genel bir bakış, Allah'ın varlığını ispat için çok sayıda delil sunduklarını göstermektedir. Örneğin Kafi kitabında bir bölümde “Hudusu'l-Alem ve İsbatu'l-Muhaddis” başlığı açılmış ve burada Allah'ın varlığını ve tevhidi ispat

¹⁵ Haşimî, Fereşte, “İcad-ı Şinaht ve Gerayiş-i Mezhebi der Kudekan”, Mecmuayı Makalat-ı Sempozyum-u Caygah-i Terbiyet, s. 265.

İslami metinlerde de Allah'ın sıfatlarını tanıtmaya üzerinde çok durulmuştur. Kur'an'da Allah, sıfatlar yoluyla insanlara tanıtılmıştır. Birçok ayette Allah; Semi', Âlim, Fazıl, Hayy, Kayyum, Âli, Azim, Gani, Hamit, Rauf, Rahim ve Gafur olarak sıfatlandırılmıştır.

Allah'ın sıfatlarını tanıtmak, marifetin ve Allah'a inancın gelişmesi ve artmasında işe yarar yöntemlerden birisidir. Bu yöntemde eğitimci, Allah Teâlâ'nın mahiyetinin tasvirini resmetmeye yoğunlaşacağına, öğrenci için Allah'ın cemal ve celal sıfatlarını tasvir etmeye çalışmaktadır.

eden rivayetler ve deliller getirilmiştir.¹⁶ Bu siyerlerden bir tanesini zikretmekle yetiniyoruz:

“Mufazzal bin Ömer, Peygamber'in (s.a.a) kabri kenarında İbni Ebi'l-Evca'nın inkârcı sözlerini işitince rahatsız olarak İmam Sadık'ın (a.s) yanına gidiyor. İmam ona rahatsızlığının sebebini soruyor ve o da sebebini anlatıyor. İmam (a.s) ona şöyle buyuruyor:

“Yarın sabah erkenden yanıma gel, sana Allah'ın kâinatı ve kâinattakileri yaratırken kullandığı ilim ve hikmeti öğreteyim. Öyle ki ibret alanlar ondan ibret alsınlar, müminler onunla huzur bulsun-

lar ve dinsizler hayrete düşerek başboş dolansınlar.”¹⁷

İmamlar'ın (a.s) dostları ve öğrencileri, dinsizlerle münazara ederken Allah'ın varlığını ispat hususunda sorun yaşadıklarında İmamlar (a.s) onları yönlendiriyorlardı. Bu siyerlerden iki örneğe tevccüh ediniz.

İlk örnek:

Bir adam İmam Rıza'nın (a.s) yanına geldi ve şöyle dedi: “Yebne Resulullah! Âlemin yaratılmış olduğunun delili nedir?” Buyurdu ki:

“Sen yoktun, oldun. Oysa biliyorsun ki ne kendin kendini yarattın, ne de benzerin seni yarattı.”¹⁸

İkinci örnek:

Abdullah Deysanî, Hişam bin Hikem'e şöyle sordu: “Acaba bir tanrı var mı?”

¹⁶ Kuleynî, Muhammed bin Yakup, El-Kafi, c. 1, s. 57-64. Burada İmam'ın Mısır'ın zındığı İbniEbi'l-Evca ve Abdullah Deysani gibi diğer zındıklarla olan tartışması nakledilmiştir. Ve yine bkz. Meclisî, Muhammed Bâkır, Biharu'l-Envar, c. 3, s. 16. Kitap-ı Et-Tevhid, 3. Bab, “İsbatu's-Sani ve'l-İstidlal-i Biacaibi-Saneahu ala Vucudehu ve İlmuhi ve Gudretihi ve Sair Sıfatihî.”

¹⁷ Biharu'l-Envar, c. 3, s. 57.

¹⁸ Biharu'l-Envar, c. 3, s. 36, 11. rivayet.

Hişam “Evet” dedi. “Mutlak kadir midir?” dedi. Hişam “Evet” dedi. Deysanî “Acaba dünya küçülmeden ve yumurta büyümeden, tüm dünyayı bir yumurtanın içine yerleştirebilir mi?” dedi. Hişam “Bana mühlet ver” dedi. Deysanî de “Sana bir yıl mühlet veriyorum...” dedi. Sonra Hişam İmam Sadık’ın (a.s) yanına giderek konuyu anlattı. O da cevabı ona öğretti.¹⁹

Bu siyerlere dikkat edilirse görülmektedir ki evvela Masumlar’ın (a.s) Allah’ın varlığını ispat için sundukları deliller halkın geneli için açık ve anlaşılabilirdi. İkincisi, İmamlar (a.s) öğrencinin kendisi Allah’ın varlığında şüpheye düştüğünde ve İmam’dan (a.s) yol göstermesini istediğinde veya toplumda Allah’ın varlığıyla ilgili şüpheler revaçta olduğunda Allah’ın varlığını ispat konusuna giriyorlardı.

3- Allah’ın Sıfatlarını Tanıtma Üzerinde Durma

Masumların (a.s) eğitimsel siyerinde olan konulardan bir diğeri, Allah’ın sıfatlarına fazlasıyla teveccüh etmek, üzerinde durmak ve Müslümanları bu sıfatlarla tanıştırmaktır. Şimdi bu siyerlerden iki örnek veriyoruz.

Birinci örnek:

Peygamber’in (s.a.a) yanına esirleri getirdiler. Esirlerden bir kadın göğsünden süt sağlıyordu, esirlerin arasında bir çocuk gördüğünde onu alarak göğsüne yapıştırıyor ve ona süt veriyordu. Peygamber (s.a.a) bize şöyle buyurdu: “*Bu kadın kendi çocuğunu ateşe atar mı?*” Dedik

ki: “Eğer atmama şansı varsa atmaz.” O zaman Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu: “*Allah kullarına, bu kadının evladına olduğundan daha şefkatlidir.*”²⁰

İkinci örnek:

Bir adam içinde yavruların da olduğu bir kuş yuvasını getiriyordu. O yavruların ana-babası da peşinden uçuyor, onun ellerine konuyorlardı. Peygamber (s.a.a) ashabına dönerek şöyle buyurdu:

“Bu iki kuşun yavrularına gösterdikleri davranışlara şaşırıyor musunuz? Beni hak üzere gönderene andolsun ki Allah kullarına, bu iki kuşun evlatlarına olduğundan daha şefkatlidir.”²¹

Bu iki siyer açıkça Peygamber’in (s.a.a), Allah’ın sıfatlarını tanıtmaya üzerinde fazlasıyla durduğu gerçeğini göstermektedir.

İslami metinlerde de Allah’ın sıfatlarını tanıtmaya üzerinde çok durulmuştur. Kur’an’da Allah, sıfatlar yoluyla insanlara tanıtılmıştır. Birçok ayette Allah; Semi’, Âlim²², Fazıl²³, Hayy, Kayyum, Âli, Azim²⁴, Gani, Hamit²⁵, Rauf, Rahim²⁶ ve Gafur²⁷ olarak sıfatlandırılmıştır.

Allah’ın sıfatlarını tanıtmak, marifetin ve Allah’a inancın gelişmesi ve artmasında işe yarar yöntemlerden birisidir. Bu yöntemde eğitimci, Allah Teâlâ’nın mahiyetinin

²⁰ Sahih-i Buhari, c. 7, s. 75.

²¹ Haysemî, Nureddin Ali bin Ebu Bekir, Mecmeu’-z-Zevaid ve Menbeu’l-Fevaid, c. 9, s. 8.

²² Bakara suresi, 244. ayet.

²³ Bakara suresi, 251. ayet.

²⁴ Bakara suresi, 255. ayet.

²⁵ Bakara suresi, 267. ayet.

²⁶ Nehl suresi, 7. ayet.

²⁷ Nehl suresi, 181. ayet.

¹⁹ Kafi, c. 1, s. 62, 4. rivayet.

tasvirini resmetmeye yoğunlaşacağına, öğrenci için Allah'ın cemal ve celal sıfatlarını tasvir etmeye çalışmaktadır. Bu yöntemin kendine has üstünlükleri vardır:

1- Kullanılan kavramlar açık ve halkın çoğu açısından kolaylıkla anlaşılabilir. Şefkat, affetme, kesinlik vb. herkesin sürekli kullandığı kavramlardandır. Bu yüzden anlaşılmaları, özellikle de –Masumlar'ın (a.s) siyeri gibi- bir örnek sunumuyla beraber olursa kolaydır.

2- Bu yöntemde herkes tarafından anlaşılması güç olan intiza²⁸ ve karmaşık felsefe ve kelamla ilgili kavramlar kullanılmamıştır.

3- Bu yöntemde öğrencinin zihninde, Allah'a dair yanlış tasavvurlar oluşmamaktadır. Bu sebeple rivayetlerde, muhatapta yanlış tasavvur oluşma ihtimali olan her konuda, açıkça uyarı yapılmıştır.²⁹

4- Bu yöntem, öğrencide Allah'a ilgi ve sevgi oluşturmaktadır. Zira insan, fıtratı gereği ve varlığının derinliklerinde, iyi ve güzel sıfatlara sahip kimseyi sever ve kötü sıfatlılardan hoşlanmaz. Bu yüzden insan kendisini “kudretinin yanında esirgeyici ve bağışlayıcı, gazabının yanında hoşgörülü, yaratılmışları yaratan, izzetiyle azizleri mağlup etmiş, büyükler büyüklüğü karşısında mütevazı, çağrıldığında cevap veren, kötü işleri örten, dergâhının kapısı asla kapanmayan, dergâhından dilencileri kovmayan, arzusu olanın dergâhından ümitsiz dönmediği, korkanların sığınağı, Salihlerin kurtarıcısı, mustazafları yücelten, müstekbirleri alçaltan, zalimleri yenilgiye

uğratan, onları yok eden, dileyenin feryadına yetişen”³⁰ bir Allah'ı karşısında gördüğünde kendiliğinden Ona ilgi ve sevgi duyacaktır.

5- Öğrencinin Allah'ın sıfatlarıyla aşına olması, Allah karşısındaki vazifesini teşhis etmesini sağlar. Hangi işlerin Onun hoşuna gideceği, hangilerinin Onu gazaplandıracağını bilir. Bu da davranışlarına ve amellerine yön vermesinde oldukça etkilidir.

4- Allah'la irtibat kurulması ve bunun korunması

Allah'la irtibattan kasıt insanın, hayatında bir şeye ihtiyaç duyduğunda ihtiyacını veya sorunu olduğunda çözümünü Allah'tan istemesi, arzusu olduğunda temenna elini ona doğru uzatmasıdır. Diğer bir deyişle Allah'la irtibat, insanın sadece Allah'tan ümit etmesi, havadis meydana da sadece Allah'a dayanmasıdır. Dua, yakarış ve zikir bu irtibatın türlerindedir. Batınında, içinde, sorunlarını çözebilecek ve kendisini destekleyecek olanın sadece Allah olduğuna inanan kimse, diliyle de Allah'a seslenir, Ona yakarır. Her durumda onu düşünür ve nimetlerine şükreder.

Masumların (a.s) siyeri mütalaa edildiğinde, onların her fırsatta öğrenciyi Allah'la irtibatlandırmaya ve bu irtibatı kuvvetlendirmeye çalıştıkları görülmektedir. Onlar birçok kereler çocuklara ve yetişkinlere dua etmeyi emir ve tavsiye etmişlerdir. Örneğin şöyle rivayet edilmiştir:

²⁸ Soyutlama gücü.

²⁹ Kuleynî, El-Kafi, c. 1, s. 83.

³⁰ Ramazan gecelerinde okunan İftitah duasından parçalar.

İmam Sadık (a.s) ashabından birine şöyle buyurmuştur: “Geceye girerken şu duayı oku: Allahumme inni es’eluke...”³¹

İbrahim Kerhî de şöyle diyor:

“İmam Sadık (a.s) bize bir dua öğretti ve her Cuma o duayı okumamızı emretti.”³²

Diğer bir rivayette şöyle geçmektedir:

Bir gece İmam Sadık'ın (a.s) oğlu yanına gelerek şöyle dedi: “Baba, uymak istiyorum.” İmam (a.s) şöyle buyurdu: “Evladım! De ki: Eshedu en la ilahe illallah...”³³

Masumlar (a.s) eğer bir yerde, bir kişinin Allah'la irtibatının gevşemekte olduğunu hissederlerse, bu irtibatı kuvvetlendirmeye ve Allah'tan ümidini kesmesine engel olmaya çalışıyorlardı. Örneğin Ebu Basir'den şöyle nakledilmiştir:

İmam Sadık'a (a.s) “Rızkımız gecikti” diye arzettim. O rahatsız oldu ve buyurdu ki: “Şöyle de Allahumme inneke tukeffiltu binzgi ve rızgı külli dabbe, feya hayru min dea, ve ya hayri min misli ve ya hayri min u'tiye ve ya efzeli murteca...”³⁴

Yine Ahmed bin Muhammed bin Ebi Nasr'dan, başka bir rivayette şöyle nakledilmiştir:

İmam Hasan'a (a.s) şöyle arzettim: “Fedan olayım! Ben bir haceti kaç yıldır

Allah'tan istiyorum. Bu isteğime icabetin gecikmesinden ötürü kalbime şüphe düştü.” İmam şöyle buyurdu: “Ahmed! Şeytanın kalbine nüfuz ederek seni Allah'a karşı ümitsiz etmesinden kork... Allah'a daha fazla ümitli ol, çünkü Allah sana bir söz vermiştir. Allah “Kullarım ne zaman sana beni sorsalar, ben onlara yakınım, dua edenlerin duasına, beni andıklarında icabet ederim” diye buyurmamış mıdır? Yine buyurdu ki “Allah'ın rahmetinden ümitsiz olmayın” ve buyurdu “Allah size mağfaret ve inayet sözü veriyor.” Allah'a başkalarından daha fazla güven ve kalbinde hayırdan başka bir şeye yol verme ki Allah onu bağışlar.”³⁵

Şimdi, Masumların (a.s) neden bu konuya önem verdikleri sorusu kendini göstermektedir. Bu sorunun cevabı yakinen olumludur. Burada sadece Allah'la irtibatın inanç eğitimindeki en önemli iki etkisine değineceğiz:

1- Allah'a imanın kuvvetlenmesi, gelişmesi ve artması

Allah'a iman ve inanç kalple ilgili bir durumdur. Mümin, Allah'ın varlığına kalpten inanan ve (iman=emniyet ve inanç) buna mutmain olan kimsedir. Allah'la irtibat (dua, yakarış ve zikir) imanının bir mertebesini gerektirir. Bununla birlikte Allah'la irtibatın kendisi imanının kuvvetlenmesini ve imanının daha yüce bir derecesine ulaşılmasını da sağlar. Çünkü dua, yakarış, zikir ve Allah'ı anmak, özellikle de tekrar edilirse, bu anlamların olabildiğince insan ruhuna oturmasını ve derinleşmesini

³¹ Kuleynî, El-Kafi, c. 2, s. 523, 7. rivayet.

³² Kafi, c. 2, s. 422, 12. rivayet.

³³ A.g.e., s. 390, 8. rivayet.

³⁴ A.g.e., c. 2, s. 402, 12. rivayet.

³⁵ A.g.e., c. 2, s. 354, 1. rivayet.

sağlar. İmam Humeynî (r.a) bu konuda şöyle buyuruyor:

İbadetin, zikirlerin ve virtlerin tekrarlanmasındaki noktalardan biri, kalpte onların etkisinin hâsıl ve müteessir olmasıdır. Böylece yavaş yavaş zikrin ve ibadetin hakikati, yolcunun zâtının batınını oluşturur ve kalbi ibadet ruhuyla birleşir.³⁶

Buna ilaveten Allah'la irtibat, kişinin Allah ile karşılıklı iletişime geçmesi ve bu yolla Allah'ın sözlerinin doğruluğunu amelen müşahede etmesi için ortam hazırlar. Allah'tan bir hacetinin gerçekleşmesini isteyen kimsenin duasına Allah icabet ettiğinde, o kimse amelde ve tüm varlığıyla Allah'ın rahmetini, merhametini ve fazlını görür. Bu şekilde gündün güne ilahi sıfatlar hakkındaki bilgisi ve marifeti ve de Allah'a imanı ve inancı fazlalaşır.

2- Allah'a yakınlık ve sevgi

Dua ve zikir kalıbında Allah ile irtibat, Allah'ın sevgisinin insanın kalbinde yer etmesini ve kuvvetlenmesini sağlar. Özellikle dua ve yakanış şeklindeki Allah ile irtibatın başta yükümlülükle birlikte olması mümkündür ama zamanla bu anlamlar kalbe yerleştikçe, bu irtibat lezzet verir. Emiru'l-Muminin'den (a.s) şöyle rivayet edilmiştir:

“Allah'ın seni, kendini anmaya yaklaştırdığını ve bunu sevdirdiğini gördüğünde bil ki seni seviyor.”³⁷

³⁶ İmam Humeynî, Âdab-ı Namaz, s. 16.

³⁷ Amedî, Gureu'l-Hikem ve Durru'l-Kelem, c. 2, s. 313.

Yani Allah ile irtibat ve ona yakanış, ardından Onun sevgisini getirmektedir. Başka bir rivayette Peygamber'den (s.a.a) şöyle nakledilmiştir:

“Allah'ı çokça zikreden kimseyi Allah sever.”³⁸

Peygamber'in (s.a.a) başka bir rivayetinde şöyle geçer:

“Subhan olan Allah şöyle buyuruyor: Ne zaman kulum çoğunlukla benimle meşgul olursa isteklerini ve lezzetini kendi zikrime yerleştiririm. İsteklerini ve lezzetini zikrime yerleştirdiğim vakit ise o bana aşk besler ve ben de ona.”³⁹

İkinci Bölüm

Masumların (a.s) Siyresinde Peygamber'in (s.a.a) Tanıtılmasının ve Ona İmanın Oluşturularak Kuvvetlendirilmesinin Niteliği

Hz. Muhammed'in (s.a.a) peygamberliğine iman, İslam dininin ikinci inanç esasıdır ve onun peygamberliğini kabul etmeyen kimse, Müslümanların hanesinin dışındadır. Bu bölümde Masumların (a.s) siyerini Hz. Muhammed'in (s.a.a) peygamberliğini tanıma ve iman eğitimi alanında inceleyeceğiz. Bu bölümde cevabını bulmaya çalışacağımız sorular şunlardır: Masumlar (a.s) Hz. Muhammed'in (s.a.a) peygamberliği esasını mı kabul ediyorlardı? Peygamber'in nübüvvetini inkâr eden kimselere nasıl davranıyorlardı? Peygamber'i

³⁸ Muhammedi Reyşehrî, Muhammed, Mizanu'l-Hikme, c. 3, s. 421, 6435. rivayet.

³⁹ A.g.e., c. 3, s. 421, 6438. rivayet.

İbadetin, zikirlerin ve virtlerin tekrarlanmasındaki noktalardan biri, kalpte onların etkisinin hâsıl ve müteessir olmasıdır. Böylece yavaş yavaş zikrin ve ibadetin hakikati, yolcunun zâtının batınını oluşturur ve kalbi ibadet ruhuyla birleşir.

(s.a.a) tanıtmak ve onun hakkında olumlu fikirler edinmelerini sağlamak için ne tür girişimlerde bulunmuşlardı?

Bu bölümün konuları: 1- Peygamber'in (s.a.a) nübüvvetinin kabulü, 2- Nübüvvet felsefesinin anlatılması, 3- Peygamber'in (s.a.a) etkilerinin ve hizmetlerinin anlatılması, 4- Peygamber'in (s.a.a) siyerinin nitelendirilmesi, 5- Peygamber'in (s.a.a) yüceltilmesi.

1- Peygamber'in (s.a.a) Nübüvvetinin Kabulü

Masumların (a.s) eğitimsel siyerinde, Müslümanlara karşı Peygamber'in (s.a.a) nübüvvetini ispat konusuna girdikleri görülmemiştir. Müslümanların karşısında Peygamber'in (s.a.a) nübüvvetini inkâr edilemez kabul etmiş ve Peygamber'i (s.a.a) tanıtmakla, siyerini, sünnetini ve sözlerini anlatmakla meşgul olmuşlardır.

Şimdi, neden Müslümanların karşısında Peygamber'in (s.a.a) nübüvvetini ispatlayan delillerden bahsetmedikleri sorusu gündeme gelmektedir.

Cevabında iki noktaya işaret edilebilir:

1- Masumların (a.s) zamanında halkın İslam peygamberinin nübüvveti hakkında şüpheleri yoktu. Zira daha hayatlarının başlarında Hz. Muhammed'in (s.a.a) nübüvvetine iman üzere eğitiliyorlardı. Her gün defalarca ebeveynlerinin, tanıdıklarının, müezzinin, öğretmeninin ve diğerlerinin Onun elçiliğine ve nübüvvetine şehadet ettiklerini görüyorlardı. Kur'an'ın da Ona Allah tarafından vahyedildiğini biliyorlardı. Böyle bir atmosferde Onun nübüvvetini ispatlamaya lüzum olmayacağı açıktır. Bu yüzden Masumlar (a.s) da Müslümanların karşısında böyle konulardan bahsetmiyorlardı.

2- Böyle bir atmosferde nübüvvetin ispatı için deliller sunmak, anti-eğitsel etkilere yol açabilir. Zira Peygamber'in (s.a.a) nübüvvetinin ispatı hakkında tartışmak, Hz. Muhammed'in (s.a.a) gerçekten peygamber olmadığı anlamına gelebilir. Bu, Onun peygamberliğiyle ilgili şüphesi olmayan öğrenciyi şüpheye düşürecek bir kapı açabilir. Bu yüzden Masumlar (a.s) da Müslümanlara nübüvvet konusunu öğretirken, peygamberin nübüvveti esasını inkâr edilemez görerek kabul ediyorlardı.

Bununla birlikte İslami toplumda Onun peygamberliğine inanmayan diğer dinlere mensup kimseler de yaşıyordu. İlaveten Müslümanların arasında nübüvveti kesinlikle kabul etmeyen kimseler de yaşıyordu.

Masumlar (a.s) bu kimselerle veya herhangi bir sebeple İslam Peygamberinin (s.a.a) nübüvvetinde şüphe eden kişilerle karşılaştıklarında doyurucu deliller sunuyorlardı. Burada bu siyerlerden sadece bir örnek vereceğiz:

İmam Sadık (a.s) kendisine “Enbiyaları ve resulleri nasıl ispatlıyorsun?” diye soran bir zındığa cevaben şöyle buyurdu: “Bizi, bizden ve tüm mahlûkattan daha üstün bir yaratan ve meydana getiren olduğunu, Onun bilgili ve yüce olduğunu, mahlûkatın Onu ne görebileceğini ne de Ona dokunabileceğini, Onunla direk yüz yüze gelinemeyeceğini ispatladığımız zaman, mahlûkatı arasında, istediklerini yarattıkları ve kulları için açıklayan elçileri olduğu da ispatlanmaktadır.”⁴⁰

2- Nübüvvet Felsefesinin Anlatılması

İmamların, özellikle de Emiru'l-Muminin'in (a.s) siyerinde enbiyanın görevlendirilmesinin zarureti ve enbiyanın hedefi ve vazifesi hakkında birçok söz söylenmiştir. Emiru'l-Muminin (a.s) Nehcu'l-Belağa'da çeşitli yerlerde bu konudan bahsetmiştir. Hutbelerinden birinde şöyle buyuruyor:

“Allah, vahyi için seçtiği elçilerini yaratıklarına delil kılmak, halkın özüretimine yolunu kapatmak, doğruluk dili ile onları hakka çağırarak için gönderdi.”⁴¹

Yine Nehcu'l-Belağa'nın ilk hutbesinde şöyle buyuruyor:

⁴⁰ Kafi, c. 1, s. 128, 1. rivayet.

⁴¹ Nehcu'l-Belağa, 144. Hutbe, s. 324.

“Sonra münezzeh olan Allah, Âdem'in çocuklarından nebiler seçti. Onlardan kendilerine vahyedilene halka ulaştıracaklarına ve elçiliğinde emaneti koruyacaklarına dair söz aldı. İnsanların çoğu Allah'a verdikleri sözü değiştirince, hakkını inkâr edince, Allah'a eşler koşunca, şeytanlar onları Allah'ı tanımaktan alıkoyunca ve Allah'a ibadetten ayırınca Allah da onlara elçiler gönderdi ve insanlardan fitrî sözlerini tutmalarını istemek, insanlara unuttukları nimetini hatırlatmak, davetle hücceti tamamlamak, aklın gizlerini ortaya çıkarmak ve onlara kudret ayetlerini göstermek için kesintisiz nebiler gönderdi.”⁴²

Ebu Basir'den de şöyle nakledilmiştir:

Bir adam İmam Sadık'a (a.s) şöyle sordu: “Neden Allah insanlara peygamberler ve elçiler yolladı?” İmam (a.s) cevabında şöyle buyurdu: “Sebebi Resulleri yolladıktan sonra insanların Allah'a bir hüccetleri olmasın ve bize bir müjdeleyici ve gözetici gelmedi demesinler diyedir. Bir sebebi de Allah'ın insanlara hücceti olsunlar diyedir. Acaba Allah'ın, cehennem bekçilerinden nakille, cehennem ehline hüccet olsun diye “Size bir gözetici gelmedi mi?” diye buyurduğunu duymadın mı?”⁴³

Burada şu konuyu hatırlatmakta fayda var. Masumlar (a.s) peygamberliğin zaruretini ve hedefini anlatırken nübüvvet esasını ispatlamaya çalışmıyorlardı. Bu yolla neden Allah, peygamberler yollu-

⁴² A.g.e., 1. Hutbe, s. 36.

⁴³ Mizanu'l-Hikme, c. 9, s. 331, 19186. rivayet.

yor, insanın peygamberlere ne ihtiyacı var, peygamberlerin vazifeleri nelerdir gibi konuları anlatmaya uğraşıyorlardı. Bu konu, yukarıda naklettiğimiz ikinci siyerde açıkça görülmektedir.

Şimdi, neden Ehl-i Beyt (a.s) bu konulardan bahsediyordu sorusu gündeme gelmektedir. Cevabında iki konuya değinebiliriz:

1- Bu konular, nübüvvetle ilgili konulardır ve peygamberi tanıtmamanın şartı, bu konulardan bahsetmektir.

2- Bu konuların anlatılmasının dinî eğitimde istenilen amelî etkileri vardır. Bu konuların anlatılmasının amelî etkileri, kişilere kemal ve saadete ulaşmada Peygamber'den (s.a.a) nasıl esinleneceklerini öğretmesidir.

Açıklaması şudur: Allah sayısız nimetleri insanın ihtiyarına sunmuştur. Bu nimetler insanın saymaya gücünün yetmeyeceği kadardır. **“Eğer Allah'ın nimetini saymaya kalkışırsanız, onu sayıp bitirmeye güç yetiremezsiniz.”**⁴⁴

Allah, Peygamber (s.a.a) nimeti dışında hiçbir nimet için müminlere minnet koymamıştır:

“Allah, müminlere, aralarından kendilerine Allah'ın ayetlerini okuyan, onları arındıran ve onlara kitap ve hikmeti öğreten bir peygamber göndermekle büyük bir minnette (taşınması ağır olan bir iyilikte) bulundu.”⁴⁵

⁴⁴ İbrahim suresi, 34. ayet.

⁴⁵ Âl-i İmran suresi, 164. ayet.

Bu konu, diğer nimetlere kıyasla bu nimetin yüce kıymetini ve konumunu göstermektedir.

Diğer taraftan insan Allah'ın nimetlerinden, ancak o nimetleri hangi maksatla yarattığını ve o nimetin yaşamında ne tür bir tesiri olabileceğini bilirse en iyi şekilde faydalanabilir. Örnek olarak tıbbî ilaçları verebiliriz. Eğer bir kimse bu ilaçların her birinin ne amaçla yapıldığını, insan vücuduna ne etkileri olduğunu bilirse, sağlığına kavuşmak için bunları kullanabilir. İlacı yapmanın hedefi ve vücuda etkileri hakkında bir bilgisi olmayan kimse ise bunu kullanmaz ve eğer kullanırsa da büyük ihtimalle yanlış ve yersiz olur. Durumuna bir faydası olmayacağı gibi, ona zarar bile vermesi mümkündür.

Peygamber (s.a.a) Allah'ın en büyük nimetidir. İnsanın bu nimetten en iyi şekilde faydalanabilmesi için, Allah'ın peygamberi ne amaçla görevlendirdiğini, insanın neden peygambere ihtiyacı olduğunu ve Allah'ın ona hangi vazifeleri yüklediğini bilmesi gerekir. Masumlar (a.s) bu siyerlerde, bu sorulara cevap vermişlerdir.

3- Peygamber'in (s.a.a) Etkilerinin ve Hizmetlerinin Anlatılması

Masumlar (a.s) Peygamber'i (s.a.a) tanıtırken, maddî ve manevî etkilerinden de bahsediyorlardı. Örneğin Emiru'l-Muminin (a.s) Nehcu'l-Belağa'da Müslümanların Peygamber'in görevlendirilmesinden önceki durumunu anlatırken şöyle buyuruyor:

“Allah onu insanlar şaşkınlık içinde dalalete düşmüşken gönderdi. Fitneye

Hakkın ölçülerinden biri "yararlılık" ve batılın ölçülerinden biri de "boşluk ve faydasızlık"tır. Allah hakkı batıldan ayırmada hak ve batılı nehirden akan suya ve üzerindeki köpüğe, yine zeminde gizli metaller veya altın ve üzerlerindeki köpüğe benzetmektedir.

dalmışlar, heva ve hevesleri onları azdırmıştı. Büyükleri aşağılayarak, cahilleri de cehalete düşürerek düşkünlüğe uğramışlardı. İşlerinde şaşırarak şaşkına dönmüşler, bilgisizlikleri yüzünden belaya uğramışlardı. O, (Hz. Muhammed) öğüt vermek için çok uğraştı; doğru yolda yürüdü, onları hikmete ve güzel öğüde davet etti."⁴⁶

Bu hutbede Peygamber'in (s.a.a) manevî bereketlerini ve etkilerini saymıştır. Başka bir yerde Onun maddî etkilerini anlatmıştır. Orada şöyle buyuruyor:

"Allah-u Teâla Muhammed'i âlemleri korkutmak ve indirdiği hükümleri emin bir halde korumak için gönderdi. Siz Arap toplumu en kötü bir din üzereydiniz ve en kötü bir yeri yurt edinmişsiniz. Sarp kayalar ve (seslerden ürkmeyen) zehirli yılanlar vardı çevrenizde. Pis sular içiyor, sert şeyler yiyor, birbirinizin kanını döküyor, yakınlık hakkını gözetmiyordunuz."⁴⁷

Ehl-i Beyt (a.s) neden Peygamber'in (s.a.a) etkilerini ve hizmetlerini insanlara

anlatıyordu? Bu beyanların onların inancı ve bilgisi üzerinde ne tür etkileri vardı?

Anlaşılan Peygamber'in (s.a.a) etkilerinin ve hizmetlerinin anlatılması hem insanların Peygamber (s.a.a) hakkındaki bilgilerinin derinleşmesini ve hem de Ona olan imanlarının kuvvetlenmesini sağlıyordu.

Bu beyanlar, insanların Peygamber (s.a.a) hakkındaki bilgilerini derinleştiriyordu. Zira Peygamber (s.a.a) çeşitli boyutlara sahiptir ve bu boyutlardan her birinin öğrenilmesiyle insanın bilgisi kuvvetlenmekte ve derinleşmektedir. Allah'ın ne amaçla Peygamber'i (s.a.a) görevlendirdiği, vazifelerinin neler olduğu, Allah'ın Peygamber'le (s.a.a) irtibatının şekli ve vahyin nasıl olduğu, Peygamber'in (s.a.a) insanların yaşamı üzerindeki tesirleri gibi konular, Peygamber'in (s.a.a) varlığının boyutlarından bir kısmını oluşturmaktadır. Bu beyanlarda Masumlar (a.s), Peygamber'in (s.a.a) varlığının boyutlarından biri olan toplumdaki etki ve hizmetlerine değinmişlerdir. Bu boyutla aşına olmak, Müslümanların Peygamber (s.a.a) hakkındaki bilgilerinin daha doyurucu olmasını sağlamaktadır.

⁴⁶ Nehcu'l-Belağa, 95. Hutbe, sayfa 210.

⁴⁷ A.g.e, 26. Hutbe, s. 79-80.

Bu beyanlar, insanların Peygamber'e (s.a.a) imanını derinleştirerek güçlendirmektedir. Zira insan fıtratı gereği hakkı arar ve hakka yönelir. Allah, ayetlerinden ve nişanelerinden sonra İbrahim'e (a.s) şöyle emrediyor:

“O halde yüzünü, Allah’ı birleyerek dine, insanları üzerine yaratmış olduğu Allah’ın fıtratına doğrult. Allah’ın yaratışında değişiklik bulunmaz.”⁴⁸

Bu ayete göre hakka yönelmek ve onu kabul etmek, insan fıtratının gereğidir. Diğer bir ifadeyle hakka yönelme ve onu kabul etme insanın fıtratıdır. Bu sebeple hakka yönelme bir kavme, ülkeye ve ırka mahsus değildir. Her ülkeden ve her ırktan her insan, hakkı arar ve hakka yönelir. Her ideolojinin takipçilerinin, kendi ideolojilerini hak bilmesi, bu konuyu teyit etmektedir. Çeşitli dinlerin ve mezheplerin takipçilerinin ihtilafı da sadece her birinin kendi din veya mezheplerinin hak, diğer dinlerin ve mezheplerin batıl olduğuna inanmalarındandır.

Hakkı batıldan ayırmak her zaman kolay değildir. Bazen hakla batıl öyle birbirine karışır ve benzer ki hakkı batıldan ayırmak güçleşir. Böyle durumlarda hakkı batıldan ayırmak için, hak ve batılın ölçülerini tanımaktan başka çare yoktur.

Hakkın ölçülerinden biri “yararlılık” ve batılın ölçülerinden biri de “boşluk ve faydasızlık”tır. Allah hakkı batıldan ayırmada hak ve batılı nehirden akan suya ve üzerindeki köpüğe, yine zeminde gizli me-

taller veya altın ve üzerlerindeki köpüğe benzetmektedir.

“Köpüğe gelince, o atılır gider, insanlara yarar sağlayacak şey ise yeryüzünde kalır.”⁴⁹

Bununla birlikte her ne kadar batıl, hakkın üzerini örtüyor olsa da hak her zaman halk için faydalı, batıl ise boş ve faydasızdır. Kalıcı olan da hak, batıl değil.

İnsanlar da genellikle varlıklarının derinliklerinde hakkın faydalı ve batılın da faydasız olduğunu bilirler. Beşeriyet tarihi, insanların faydalı şeyleri koruduklarını, faydasız ve zararlı şeyleri bıraktıklarını göstermiştir. Bu yüzden günümüzde düşünürler, dinlerin bekasının en önemli delili olarak bu yararlılığı görmektedirler.

Burada da Masumlar (a.s) bu kaideden istifade etmiş ve Peygamber'in (s.a.a) hizmetlerini ve etkilerini beyan etmişlerdir. Gerçekte bu siyerlerde Masumlar (a.s), Peygamber'in (s.a.a) hakkaniyetinin belirtilerini anlatmışlardır. Bu anlatılanların, onların Peygamber'e (s.a.a) imanlarını derinleştirdiği ve kuvvetlendirdiği açıktır.

4- Peygamber'in (s.a.a) Siyerinin Nitelendirilmesi

Masumların (a.s) siyerinde, söylenenlere ilaveten çeşitli boyutlarıyla Peygamber'in (s.a.a) siyerinin nitelendirilmesine de çok dikkat edilmiştir. Öyle ki Onun en küçük hareketi bile söylenmeden geçilmemiştir. Müslümanlara, Kureyş'in kâfirlerine, düşmanlara ve Arap yarımadasında yaşayan

⁴⁸ Rum suresi, 30. ayet.

⁴⁹ Ra'd suresi, 17. ayet.

diğer din mensuplarına davranışı gibi Peygamber'in (s.a.a) toplumsal özellikleri özenle anlatılmıştır. Peygamber'in (s.a.a) evdeki ahlâkı, giyinme biçimi, yemek yemesi ve uyuması dikkatle belirtilmiştir. Hatta boyu, teninin rengi, saçının rengi vb. gibi fiziksel özellikleri de anlatılmıştır. Emiru'l-Muminin (a.s) Peygamber'i (s.a.a) şu şekilde nitelendiriyor:

“Peygamber (s.a.a) insanların en affedicisi, en cesaretlisi, en doğru sözlüsü, sözüne ve anlaşmasına en vefalı olanı, en yumuşak huylusu ve en güzel mizaçlısıydı. Heybeti, onu ilk kez görenlerin kalbine oturuyordu. Onunla yakınlaşanların kalbinde ise sevgisi yer ediyordu.”⁵⁰

Neden Masumlar (a.s) Peygamber'in (s.a.a) siyerini nitelendirmeye özen gösteriyorlardı? Acaba bunun, muhatabın Peygamber'e (s.a.a) inancı üzerinde bir tesiri mi vardı?

Görünüşe göre Peygamber'in (s.a.a) siyerinin nitelendirilmesi hem muhatapların Peygamber'le (s.a.a) aşına olmasında müessirdir, hem de inancının oluşup kuvvetlenmesinde. Muhatabın Peygamber'le (s.a.a) aşına olması üzerindeki tesiri açıktır. Zira muhatap, davranışının türü ve tarzı ve de çeşitli boyutlarda davranışına hâkim olan mantıkla aşına oluyor. Ek olarak muhatap, Peygamber'in (s.a.a) siyerine dikkat ederek Onun şahsiyetini daha iyi tanıyabilir, diğer insanların şahsiyetleriyle kıyaslayabilir ve Onun şahsiyetinin üstünlüğünü idrak ederek Ona iman edebilir. Peygamber'in (s.a.a) davranışını

göreyerek ona iman eden kimseler çoktur. Örneğin Emiru'l-Muminin'den (a.s) şöyle nakledilmiştir:

“Bir Yahudi'nin Peygamber'den (s.a.a) birkaç dinar alacağı vardı ve bunu istiyordu. Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu: “Ey Yahudi! Bir şeyim yok ki sana ödeyeyim.” Yahudi dedi ki: “Ey Muhammed! Alacağımı ödeyene kadar seni bırakmayacağım. Bu yüzden seninle oturacağım.” Yahudi oturdu. Peygamber (s.a.a) öğle, ikinci, akşam, yatsı ve sabah namazlarını orada kaldı. Peygamber'in (s.a.a) ashabi ise Yahudiyi tehdit ediyorlardı. Peygamber (s.a.a) ashabına baktı ve şöyle buyurdu: “Onunla ne işiniz var?!” Ashap dedi ki: “Ey Resulullah! Bir Yahudi seni buraya hapis mi etti?” Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu: “Rabbim beni, tarafımda olanlara veya olmayanlara zulmetmem için görevlendirmedir.” Güneş tepeye çıktığında Yahudi şöyle dedi: “Şehadet ediyorum ki Allah'tan başka ilah yoktur ve Muhammed Onun kulu ve resulüdür. Malımın yarısı Allah'ın yoluna (harcanmaya) mahsustur. Yemin olsun yaptığım şey sadece Tevrat'ta anlatılan özelliklerinizi incelemek amacıyla. Tevrat'ta sizin sıfatlarınızı şöyle okudum: Muhammed Abdullah'ın oğludur. Doğduğu yer Mekke ve hicret edeceği yer Medine'dir. Ne kabadır, ne zora sokar, ne feryat edenidir, ne de küfürbaz.”⁵¹

5- Peygamber'in (s.a.a) Yüceltilmesi

Masumlar (a.s) Peygamber'i (s.a.a) yüceltmek için her fırsatı kullanıyorlardı.

⁵⁰ Biharu'l-Envar, c. 16, s. 231, 35. rivayet.

⁵¹ Biharu'l-Envar, c. 16, s. 216, 5. rivayet.

Elbette Allah, insanları Peygamber'i (s.a.a) yüceltmeye davet etmiştir. Allah Kur'an'da bu konuda şöyle buyuruyor:

“Şüphesiz Allah ve melekleri peygambere salâvat gönderirler. Ey iman edenler, siz de ona salâvat gönderin ve tam bir teslimiyetle teslim olun.”⁵²

Bu yüzden Masumlar (a.s) ne zaman Peygamber'in (s.a.a) adı geçse Ona salavat gönderiyorlar ve diğerlerine de böyle yapmalarını tavsiye ediyorlardı. Bu rivayetlerden iki örneği birlikte okuyalım:

“Amel terazisinde Muhammed ve âli Muhammed'e salavattan daha ağır bir şey yoktur.”⁵³

“Peygamber'e ve âl'ine selam, suyun ateşi ortadan kaldırmasından daha fazla, insanın kötü amellerini ortadan kaldırmaktadır.”⁵⁴

Nehcu'l-Belağa'ya bakıldığında Emiru'l-Muminin'in (a.s) Peygamber'in (a.s) adından sonra Ona selam yolladığı görülmektedir.⁵⁵

Bir rivayette de İmam Cevad'ın (a.s) dostlarından birisinin Ona şöyle dediği nakledilmiştir:

“Bir gün Resulullah'ın (s.a.a) adına tavaf ettim.” İmam (Peygamber'in (s.a.a) adını duyunca) üç kez şöyle buyurdu:

⁵² Ahzap suresi, 56. ayet.

⁵³ Vesailu's-Şia, c. 4, s. 1210, 1. rivayet.

⁵⁴ A.g.e., s. 1212, 10. rivayet.

⁵⁵ Örneğin bkz. Nehcu'l-Belağa, 37. Hutbe, 56 ve 67. sayfalar.

“Allah'ın selamı Allah resulünün üzerine olsun.”⁵⁶

O zamandan beri Müslümanların siyerinde, Peygamber'in (s.a.a) adı zikredildiğinde Ona ve Ehl-i Beyt'ine (a.s) selam gönderilmesi vardır. Şehit Sanî, Minyetü'l-Murîd adlı kitabında bu konunun üzerinde çokça duruyor ve şöyle diyor:

“Peygamber'in (s.a.a) ismini yazdığında, “Esselat-u ve's-Selamu aleyhi ve ala âlih” de yaz ve dilinle de söyle.”

Devamında şöyle diyor:

“Salavat ve selam cümlesi yerine “saleem”, “seleme” veya “sam” gibi kısa ifadeler koyulmamalıdır.”⁵⁷

Müslüman âlimler de kendi eserlerinde buna riayet etmişlerdir. Rivayet, tarih vb. kitaplara bakılırsa bu iddianın doğruluğu görülecektir.

Masumlar (a.s) Peygamber'in (s.a.a) kabrini ziyarete de özel ihtimam gösteriyorlardı. Diğerlerine de bunu tavsiye ediyorlardı. Örneğin bir rivayette şöyle geçiyor:

İmam Hasan (a.s) Peygamber'e (s.a.a) şöyle sordu: “Sizi ziyaret edenin karşılığı nedir?” Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu: “Yavrucuğum! Her kim beni, babanı, kardeşini veya seni, yaşarken veya öldükten sonra ziyaret ederse, benim de onu kıyamette ziyaret etmem ve günahlarından kurtarmam üzerime değildir.”⁵⁸

⁵⁶ Kafi, c. 4, s. 314, 2. rivayet.

⁵⁷ Tabatabaî, Seyyid Muhammed Rıza, El-MuraduminMinyetü'l-Murîd, s. 119.

⁵⁸ Mizanu'l-Hikme, c. 4, s. 303, 7949. rivayet.

İnsanlar tarafından Peygamber'in (s.a.a) yüceltilmesi ve ziyareti de bir şekilde onların inançlarını ve ilgilerini göstermektedir. Bu ilgi ve inancın gösterilmesi, zahirin batına tesiri kaidesi esasına göre, Peygamber'e (s.a.a) imanın, inancın ve ilginin kuvvetlenmesinde müessirdir. Bundan başka, İmamlar'dan (a.s) bize ulaşan ziyaretnameler, Peygamber'in (s.a.a) tanıtılması ve şahsiyetiyle ilgili ilginç noktalara sahiptir.

İmamlar (a.s) doğumu, peygamberliği ve vefatı gibi Peygamber'le (s.a.a) ilgili özel günleri önemsiyorlar ve izleyenlerine de bu günleri önemsemelerini emrediyorlardı. Allame Meclisî şöyle naklediyor:

“Şialar eskiden beri bu günü (Peygamber'in (s.a.a) doğum gününü) değerli bilmiş, önem vermiş, saygınlığını korumuş ve o gün oruç tutmuşlardır... Bu günde sadaka vermek, İmamların (a.s) şerefli kabirlerini ziyarete özen göstermek ve müminlerin hayrına ve sevincine yönelik amel-ler yapmak müstehaptır.”⁵⁹

Şimdi şu soru ortaya çıkmaktadır: Masumlar (a.s) neden Peygamber'i (s.a.a) yüceltme ve ziyaret etme üzerinde bu kadar durmuş ve diğerlerine de bunu tavsiye etmişlerdir? Bu tekitlerin birçok sebebi olduğu anlaşılmaktadır ama burada dikkatimizi çeken, bu tekitin eğitimsel sebep veya sebepleridir.

Bu tekitin eğitimsel sebepleri hakkında iki konuya işaret edilebilir:

1- İmamlar (a.s) tarafından Peygamber'in (s.a.a) yüceltilmesi ve ziyareti,

Onların Peygamber'e (s.a.a) olan marifetlerini, imanlarını ve ilgilerini göstermektedir. Bunun kendisi, muhatap üzerinde dolaylı ama kuvvetli eğitimsel etki bırakır.

2- İnsanlar tarafından Peygamber'in (s.a.a) yüceltilmesi ve ziyareti de bir şekilde onların inançlarını ve ilgilerini göstermektedir. Bu ilgi ve inancın gösterilmesi, zahirin batına tesiri kaidesi esasına göre, Peygamber'e (s.a.a) imanın, inancın ve ilginin kuvvetlenmesinde müessirdir. Bundan başka, İmamlar'dan (a.s) bize ulaşan ziyaretnameler, Peygamber'in (s.a.a) tanıtılması ve şahsiyetiyle ilgili ilginç noktalara sahiptir. Bununla birlikte bu ziyaretnameleri okumak da ziyaretçinin Peygamber'le (s.a.a) aşına olmasını sağlamaktadır.

Üçüncü Bölüm

Masumların (a.s) Siyresinde İmamet Öğretiminin Niteliği ve Buna İnancın Oluşturularak Kuvvetlendirilmesi

İmamları, Peygamber'in (s.a.a) yerine geçenleri tanımak ve onlara iman etmek, İslam'ın üçüncü inanç esasıdır. Rivayette

⁵⁹ Biharu'l-Envar, c. 95, s. 359, 3. rivayet.

İmamlara iman, İslam'ın en önemli rükünlerinden sayılmıştır:

“İslam beş (rükün) üzerinde durur: Namaz, zekât, oruç, Hac ve (Ehl-i Beyt'in) velayet(i). Bu rükünlerin hiçbirinin üzerinde velayet kadar durulmamıştır.”⁶⁰

Ehl-i Beyt'e (a.s) iman ve onları tanımak, Müslümanların amellerinin kabul edilme şartıdır. Peygamber'in (s.a.a) şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

“Biz Ehl-i Beyt'in (a.s) sevgisinde sabit olun; Muhammed'in canı elinde olana andolsun, bize marifeti olmayan hiçbir kulun ameli fayda etmeyecektir.”⁶¹

Yine buyurmuştur ki:

“Kendi zamanının imamını tanımadan ölen kimse, cahiliye ölümüyle ölmüştür.”⁶²

Bu yüzden İslami eğitimin hedeflerinden birisi, öğrenciler için imamları tanıma ve onlara iman ortamını hazırlamaktır. Bu sebeple bu bölümde Peygamber (s.a.a) ve Ehl-i Beyt'in (a.s) siyerini, imametini tanıma ve iman eğitimi alanında inceleyeceğiz.

Bu inceleme esnasında sorularımız şunlardır:

Acaba bu alanda Peygamber'in (s.a.a) siyeriyle İmamların (a.s) siyeri arasında fark var mıdır?

İmamet konusu Peygamber'in (s.a.a) siyerinde nasıl ele alınmaktadır?

Bu konuda Ehl-i Beyt'in (a.s) siyeri nasıldır?

Ehl-i Beyt'in (a.s) siyeri imamet muhaliflerine karşı nasıldır?

Ehl-i Beyt (a.s), İmamları tanıtmak için hangi üslupları kullanıyordu?

Ehl-i Beyt (a.s), Ehl-i Beyt'e (a.s) imanı korumak ve güçlendirmek için ne gibi girişimlerde bulunuyorlardı?

Bu bölümün konuları aşağıdaki başlıkların açıklamasında sunulacaktır:

1- Peygamber'in (s.a.a) siyerinde imamet konusunun sunulma niteliği

2- Ehl-i Beyt'in (a.s) siyerinde imametinin öğretilmesinin, imamete imanının oluşturulmasının ve güçlendirilmesinin niteliği. Şu başlıkları da içermektedir: İmametın ispatı, İmametın zaruretinin ve hedefinin anlatılması, İmamet için gerekli özelliklerin beyanı, Ehl-i Beyt'in (a.s) faziletlerinin anlatılması, İmamların ziyareti, İmamet hakkındaki şüphelerin giderilmesi, Muhaliflerle muâşeretin men edilmesi, Şairlerden faydalanmak ve onları imamet hakkında kültür oluşturmaya teşvik etmek.

Burada hatırlatalım ki bu konuyu iki kısımda devam ettireceğiz: İmamet öğretiminde ve ona inançta Peygamber'in (s.a.a) siyeri; İmamet öğretiminde ve ona inançta Ehl-i Beyt'in (a.s) siyeri. Zira bu konuda Peygamber'in (s.a.a) siyerinin türüyle Ehl-i Beyt'in (a.s) siyerinin türü farklıdır. Bu farkın kaynağı, Peygamber'in (s.a.a) ömrünün sonlarına kadar bu konunun Müslümanların geneline resmî olarak açıklanmamış olmasıdır. Oysa Ehl-i Beyt (a.s) zamanında bu konu İslam'ın resmî,

⁶⁰ Biharu'l-Envar, c. 65, s. 329, 84. rivayet.

⁶¹ A.g.e., c. 27, s. 193, 50. rivayet.

⁶² Vesailu'ş-Şia, c. 11, s. 492, 23. rivayet.

önemli ve ciddi konularından birine dönüştü.

1- Peygamber'in (s.a.a) Siyerinde İmamet Öğretiminin ve Ona İnançın Oluşturulmasının Niteliği

Peygamber (s.a.a), risaletinin daha başlangıcında kendisinden sonraki imamet ve hilafet meselesine teveccüh gösteriyordu ve uygun fırsatlarda bundan bahsediyordu. Onun siyerinde bu konunun işlenme şekli, bu konuyu işlerken önemli eğitimsel noktaları gözettiğini gösterir niteliktedir. Bu noktaların aydınlanması için önce Onun bu konudaki siyerini genel olarak beyan edelim.

Peygamber (s.a.a) imamet konusunu üç merhalede ele almıştır: 1. Merhale: Ortam hazırlama. 2. Merhale: İmamların (a.s) imametini genel ve açık olarak beyan etme. 3. Merhale: Resmî beyan ve Emiru'l- Muminin Ali'nin (a.s) hilafet ve imamet makamına atanması.

1. Merhale: Ortam hazırlama

Bu merhalede Peygamber (s.a.a), şahsî, ailevî ve siyasi bazı işlerini yapma görevini

Hz. Ali'ye (a.s) devrediyordu. Örneğin Peygamber (s.a.a) Mekke'den Medine'ye hicret ederken Hz. Ali'yi (a.s) malî işlerine vekil kıldı ve ona, yanındaki emanetleri sahiplerine geri vermesini, borçlarını ödemesini ve sonra onun ailesiyle birlikte Medine'ye hicret etmesini buyurdu. Yine Peygamber (s.a.a) Seniyyetu'l-Veda savaşında, Hz. Ali'yi (a.s) kendi yerine bıraktı ve ona şöyle buyurdu:

“Sen dünyada ve ahirette benim kardeşimsin ve ben de senin kardeşimim. Seninle benim durumum, Harun'la Musa'nın durumu gibidir.”⁶³

Yine, Müslüman erkeklere birbirleriyle kardeşlik ahdi yapmalarını emrettiğinde, kendisi Hz. Ali'yle (a.s) kardeşlik ahdi yaptı. Ek olarak, Peygamber (s.a.a) herkese evlerinin Mescid-i Nebi'ye açılan kapısını kapatmalarını emretti, kendisinin ve Hz. Ali'nin (a.s) kapısı hariç.

Onun hakkında şöyle buyurmuştur:

“Ali her zaman hak iledir ve hak, Ali iledir. Kevser havuzunun kenarında

⁶³ Biharu'l-Envar, c. 38, s. 95, 11. rivayet.

Peygamber (s.a.a) imamet konusunu üç merhalede ele almıştır: 1. Merhale: Ortam hazırlama. 2. Merhale: İmamların (a.s) imametini genel ve açık olarak beyan etme. 3. Merhale: Resmî beyan ve Emiru'l- Muminin Ali'nin (a.s) hilafet ve imamet makamına atanması.

yanıma gelinceye dek birbirlerinden ayrılmazlar.”⁶⁴

Selman-ı Farisî de şöyle naklediyor:

“Resulullah (s.a.a) bir hutbe okudu ve şöyle buyurdu: “Ey insanlar! Ben çok yakında sizin aranızdan ayrılacağım... Ey İnsanlar! Güneşi kaybeden, aya yapışsın. Ayı kaybeden takımyıldızına yapışsın ve onları da kaybeden nurlu yıldızlara yapışsın.”

Selman diyor ki: Peygamber (s.a.a) minberden indiğinde ardından gittim. Ayşe'nin evine girdi, ben de girdim ve dedim ki: Anam babam sana feda ey Resulullah (s.a.a)... Güneş nedir? Ay nedir? Takımyıldızı hangileridir? Ve nurlu yıldızlar hangileri? Buyurdu ki: “*Güneş benim, ay Ali'dir (a.s). Takımyıldızı Hasan ve Hüseyin'dir (a.s) ve nurlu yıldızlar da Hüseyin'in (a.s) dokuz evladıdır ki onların dokuzuncusu Mehdi'dir.*”⁶⁵

Bu girişimler, gerçekte ortamı Hz. Ali'nin (a.s) imamet ve vesayetine hazırlayan açık beyanlardı.

2. Merhale: İmamların imametinin genel ve açık beyanı

Uygun ortamın hazırlanmasından sonra, Peygamber (s.a.a) başka münasebetlerde, açıklıkla, Emiru'l-Muminin'in (a.s) ve evlatlarının imametini ve vesayetini beyan etmiştir. Örnek olarak aşağıdaki durumlara işaret edilebilir:

Enes'ten, Resulullah'ın (s.a.a) şöyle buyurduğu nakledilmiştir: “*Ben ve Ali, Allah'ın, kullarına hüccetleriyiz.*”⁶⁶

Bu ve başka birçok rivayet, işaretle veya genel olarak Hz. Ali'nin (a.s) halka vesayetini ve imametini anlatmaktadır.

Var olan birçok rivayette de Peygamber (s.a.a) açıklıkla Emiru'l-Muminin Ali bin Ebi Talib'in ve evlatlarının vesayetini ve imametini beyan etmiştir. Burada bu rivayetlerden birkaçını sunuyoruz:

Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu:

“Kardeşim, vezirim, ailemde benim yerimde olan, benden sonra dinimi eda edecek en iyi kişi ve sözlerime vefa edecek olan Ali bin Ebi Talip'tir.”⁶⁷

Başka bir rivayette de Peygamber'in (s.a.a) şöyle buyurduğu nakledilmiştir:

“Benim gibi yaşamak isteyen, benim gibi ölmek ve cennete girmek isteyen –ki Rabbim bunu bana vadetmiştir- kimse, benden sonra Ali'yi kendine veli edinsin çünkü o asla onu hidayet-ten çıkarmayacaktır.”⁶⁸

Diğer bir rivayette de Peygamber'in (s.a.a) şöyle buyurduğu nakledilmiştir:

“Sizi, kendisiyle hidayet olacağımız, yolu bulacağımız, helak olmayacağımız ve yoldan çıkmayacağımız şeye yönlendirmeyeyim mi?” Dediler ki: “Yönlendir ey Resulullah.” Buyurdu: “Sizin imamınız ve veliniz Ali bin Ebi Talip'tir (a.s).

⁶⁴ A.g.e., c. 38, s. 338, 11. rivayet.

⁶⁵ A.g.e., c. 36, s. 289, 111. rivayet.

⁶⁶ A.g.e., c. 38, s. 138, 98. rivayet.

⁶⁷ A.g.e., s. 128, 80. rivayet.

⁶⁸ A.g.e., s. 128, 80. rivayet.

“Ben sizin aranızda iki değerli şey bırakıyorum, onlara nasıl davranacaksınız?” Sonra iki değerli şeyi tanıtarak şöyle dedi: “O iki değerli şey şunlardır: Büyük emanet, Allah’ın kitabı ve küçük emanet, itretim ve ehl-i beytimdir. Rabbim bana, bu iki yadigârımın mahşer gününe kadar birbirlerinden ayrılmayacağına bildirdi.”

Ona yardım edin, onu tasdik edin ve hayrını isteyin ki Cebrail bana bu emri vermiştir.”⁶⁹

Selman-ı Farişî de Resulullah’tan (s.a.a) şöyle buyurduğunu duymuş ve nakletmiştir:

“Ey muhacirler ve ensar! Sizi, eğer kendisine yapışsanız benden sonra asla sapmayacağınız bir şeye yönlendirmeyeyim mi?” Dediler ki: “Yönlendir ey Resulullah!” Peygamber (s.a.a) buyurdu: “Bu Ali, benim kardeşim, benim vasım, benim vezirim, benim varisim ve benim halefim; sizin imamınızdır. Onu benim sevgimle sevin ve benim yüceltmemle yüceltin ki Cebrail bunu size söylemem için bana emir verdi.”⁷⁰

3. Merhale: Resmî Beyan ve Emiru’l-Muminin’in (a.s) Hilafet ve İmamete Atanması

Bu konuda var olan en önemli siyer, Peygamber’in (s.a.a) Gadir-i Hum’daki siyeridir.

⁶⁹ A.g.e., s. 104, 28. rivayet.

⁷⁰ A.g.e., s. 103, 27. rivayet.

“Peygamber (s.a.a) Zilhicce’nin on sekizinci gününde Hz. Ali’nin (a.s) imamet ve vesayetini halka tebliğ etti ve onu imamet makamına atadı. Şu şekilde ki Peygamber (s.a.a) minbere çıktı. Ali’yi (a.s) kenarına oturttu. Allah’a hamd ettikten sonra onlardan, o güne kadar din tebliği ve insanların hayrını istemek dışında bir şeyi düşünmediğine ve yapmadığına dair şahitliklerini aldı. Sonra işaretle ve kinayeyle dünyadan ayrılışının yakın olduğu uyarısını yaptı ve şöyle buyurdu: “Ben sizin aranızda iki değerli şey bırakıyorum, onlara nasıl davranacaksınız?” Sonra iki değerli şeyi tanıtarak şöyle dedi: “O iki değerli şey şunlardır: Büyük emanet, Allah’ın kitabı ve küçük emanet, itretim ve ehl-i beytimdir. Rabbim bana, bu iki yadigârımın mahşer gününe kadar birbirlerinden ayrılmayacağına bildirdi.”

Bu sözlerden sonra Peygamber (s.a.a) Hz. Ali’nin (a.s) elini tutarak havaya kaldırdı. Öyle ki koltuk altının beyazlığı ortaya çıktı. Herkes Peygamber’in (s.a.a) yanında Hz. Ali’yi (a.s) gördü ve tanıdı. O zaman Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu: “Ey insanlar! Müminlerin üzerine kendilerinden

daha evla olan kimdir?” Peygamber’in (s.a.a) ashabi “Allah ve Peygamber’i daha iyi bilir” diye cevap verdiler. Peygamber (s.a.a) devam etti: “*Allah benim Mevlam ve ben müminlerin Mevlasıyım ve müminlere kendilerinden daha evlayım. Ey insanlar! Ben kimin mevlası isem, Ali de onun mevlasıdır.*” Sonra Hz. Ali’ye (a.s) ve dostlarına dua, düşmanlarına lanet etti ve şöyle buyurdu: “*Burada bulunanlar, bulunmayanlara haber vermeli ve diğerlerini de bu durumdan haberdar etmelidirler.*”⁷¹

Peygamber’in (s.a.a) bu siyerine dikkatle bakıldığında, bu konunun sunumunda üç temel iş yaptığı görülmektedir:

1- İmamet konusunu üç aşamada sunmuştur.

2- Bu konuyu çeşitli münasebetlerde ve farklı kişiler huzurunda beyan etmiştir, özel bir gurubun huzurunda ve birkaç münasebette değil.

3- Vahiy nazil olduktan ve Allah’ın açık emrinden sonra, resmî olarak ve Müslümanların huzurunda Hz. Ali’yi (a.s) imamet ve hilafete seçmiştir.

Şimdi şu soru ortaya çıkmaktadır: Neden Peygamber (s.a.a) Hz. Ali’nin (a.s) imamet ve vesayetini tebliğ ederken, her açıdan ihtiyata tamamen riayet de ederek bu kapsamlı girişimlerde bulunmuştur? Bu sorunun cevabı tarihe ve de bu günlerde nazil olan ayetlere biraz dikkatle bakıldığında ortaya çıkmaktadır. Peygamber’in

⁷¹ Subhanî, Cafer, Furuğ-i Velayet, s. 142-145, Biharu’l-Envar, c. 37, s. 108, 52. Bab, Ahbaru’l-Gadir, c. 21, 36. Bab, Hacsetü’l-Veda ve macerifiha.

(s.a.a) Gadir Hum’da durmasından önce nazil olan ayet şudur:

“Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et, eğer bunu yapmazsan O’nun elçiliğini yapmamış olursun. Allah seni insanlardan korur.”⁷²

Bu ayetten, Peygamber’in (s.a.a) bu risaleti –yani Hz. Ali’nin (s.a.a) imamet ve vesayetini bildirmeyi- yerine getirme hususunda halktan korktuğu anlaşılmaktadır. Zira Kureyş’in ileri gelenleri bunu onaylamıyorlardı ve muhalefetleri yüzünden bunun gerçekleşmesi imkânı ortadan kalkıyordu. Bu konuda Peygamber’den (s.a.a) ve İmamlar’dan (a.s) bize ulaşan rivayetler de vardır. Bir rivayette şöyle geçmektedir:

Veda Haccı’nda Cebrail nazil oldu ve şöyle dedi: “Ey Muhammed! Rabbin sana selam yolluyor ve diyor ki: Ali’yi (a.s) insanlara rehber kıl.” Peygamber (s.a.a) öylesine ağladı ki sakalları ıslandı ve şöyle dedi: “Ey Cebrail! Kavmim henüz cahiliyete yakındır. Onları yarı istekli bir şekilde dine itaate ve teslimliğe yönelttim. Nasıl başka birini onlara hâkim kılayım?”⁷³

Başka bir rivayette Huzeyfe bin Yeman’dan şöyle nakledilmektedir:

Peygamber (s.a.a) Hz. Ali’ye şöyle buyurdu: “*Ben kimin mevlasıysam, bu Ali onun mevlasıdır.*” Numan bin Menzer Fehri dedi ki: “Söylediğin kendi tarafından mı yoksa Allah mı sana bunu

⁷² Maide suresi, 67. ayet.

⁷³ Biharu’l-Envar, c. 37, s. 127, 24. rivayet.

emretti?" Peygamber (s.a.a) "*Allah bana bunu emretmiştir*" diye buyurdu. O zaman Numan şöyle dedi: "Allah'ım, gökyüzünden üzerimize taş yağdır." Henüz evine barkına ulaşmadan gökten bir taş düştü ve onu öldürdü.⁷⁴

Bu yüzden Peygamber (s.a.a), Hz. Ali'nin (a.s) imametine ve hilafetine muhalif olanların, halkın arasında var olan uygun ortamdan faydalanarak onun imametinin ve hilafetinin gerçekleşmesine engel olmalarından korkuyordu. Bu sebeple de bu görevi tebliğ etmeyi erteliyordu. Aynı zamanda da bunun gerçekleşmesi için uygun ortamı hazırlayacak her fırsattan faydalanıyordu ve bilge üsluplarla bu görevi amele dönüştürmeye çabalıyordu.

Peygamber (s.a.a) yukarıda değindiğimiz üç girişime ilaveten, siyerinde başka önemli noktalara da riayet etmiştir ve buna teveccüh etmemiz zaruridir:

1- Görevini açıklamadan önce tüm insanların şahitliğini alıyor ve onlar da Peygamber'den (s.a.a) din tebliği ve hayır istemek dışında bir şey görmediklerine dair şahitlik ediyorlar, sonra Hz. Ali'nin (a.s) imamet ve hilafetini bildiriyor. Gerçekte Peygamber (s.a.a) burada eğitimsel bir noktaya riayet etmiştir. Bu, eğitimcinin güvenilirliğinin artışı oranında eğitim alanının etkilenme oranının artması noktasıdır.⁷⁵ İnsanlardan kendisinin hayır istediğine dair şahitlik alması ve orada bulunanların bu konuyu tasdik etmesi, gerçekte Peygamber'in

(s.a.a) onları bu işte kendisinin ve ailesinin menfaatini ve maslahatını dikkate almadığı, onu bu işe zorlayanın insanların din ve dünya menfaatlerini ve maslahatlarını gözetmek olduğu hakkında bir uyarıdır. Buna ilaveten bazı rivayetlerde bu işi yapmasını Cebrail'in isteğine dayandırmıştır. Bu da gerçekte insanların Ona güveninin artmasını ve bu tebliğinin insanlar üzerinde daha fazla tesirinin olmasını sağlamaktadır.

2- Hz. Ali'yi (a.s) sağ tarafına oturtmuş ve onu halife ve emir olarak tanıtmışken elini yukarı kaldırmıştır. Bu, imamete atanan kişiyle ilgili mümkün olabilecek her türlü şüphenin giderilmesini sağlamaktadır. Şimdiye kadar hiç kimsenin, Gadir hadisinin Hz. Ali (a.s) hakkında olduğuna dair şüphe ve tereddüt etmemesi bu tezi onaylamaktadır.

3- Hz. Ali'nin (a.s) imamete atanması tarihi olarak Zi'l-hicce'nin 18. gününü seçmiştir. Zira o gün çok sayıda Müslüman (yaklaşık 70000-120000 kişi kadar) bulunuyordu.⁷⁶ Bu kadar insan, Arap yarımadasının muhtelif şehirlerinde ve mekânlarında yaşadığı için, Hz. Ali'nin (a.s) imamet ve vesayeti haberi, tüm İslam toplumunda geniş bir alanda yayılacaktı ve inkâr edilmesi ve kabul edilmemesi imkân en az seviyede olacaktı.

4- Peygamber (s.a.a) minberden indikten sonra kendi çadırının karşısında, halk kendisine biat etsin diye Hz. Ali (a.s) için bir çadır kurulmasını emrediyor. Bu tedbir, Hz. Ali'nin (a.s) imameti ve hilafetinde şüphe ortamını ve gerçekleşmesinin

⁷⁴ A.g.e., s. 136. Bu rivayetin doğruluğu hakkında bkz. Tabatabaî, Seyyid Muhammed Hüseyin, Tefsiru'l-Mizan, 68. ayetin altında, Maide surresi.

⁷⁵ Eliot Aronson, Sosyal Psikoloji, s. 64-73.

⁷⁶ Subhanî, Cafer, Furuğ-i Velayet, s. 142.

önündeki engelleri olabildiğince ortadan kaldırmaktadır.

Şimdiye kadar söylediklerimizden, Peygamber'in (s.a.a) sadece görevini tebliğ etmekle yetinmediği, Hz. Ali'nin (a.s) imametinin gerçekleşmesi ortamını hazırlayabilmek için tüm gücüyle çaba gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu, eğitimcilerin fazlasıyla teveccühünü gerektiren önemli bir noktadır. Bu esas üzere "bizim vazifemiz sadece dini tebliğ etmektir ve onu uygulamak kişilerin uhdesindedir" deliline dayanarak, dinî hükümlerin ve ilimlerin amelî olması için gerekli şartları ve etkenleri hazırlamaktan gaflet edilmemelidir.

Elbette bu girişimlere rağmen Peygamber'den (s.a.a) sonra bu vazifenin gerçekleşmediği doğrudur ama bu vazifenin 25 yıl sonra gerçekleşmesi için ortam hazırlanmıştır. İlaveten bu girişimler, gelecekte bunun gerçekleşmesi için görüş ve düşünce ortamını hazırlamıştır.

2- Ehl-i Beyt'in (a.s) Siyresinde İmamet Öğretiminin ve Buna İnançın Oluşturularak Kuvvetlendirilmesinin Niteliği

Masumlar (a.s) imamet mevzusunda şu konuları işlemişlerdir: İmametın ispatı, imametın hedefinin ve zaruretinin beyan edilmesi, imamet için gerekli niteliklerin beyanı, imamların faziletlerinin anlatılması, anılarının yüceltilmesi, İmamların (a.s) ziyareti, imametle ilgili şüphelerin giderilmesi, muhaliflerle muâşeretin men edilmesi, şiiirden faydalanmak ve şairlerin teşvik edilmesi. Yine burada sırayla bu

konuların her birini işleyecek ve bunların eğitimsel noktalarını anlatacağız.

1- İmametın ispatının niteliği

İmamların (a.s) siyerinde imametın ispatı babında aşağıdaki noktalar dikkate şayandır:

1- Onlar, Ehl-i Beyt'in (a.s) imametini ve hilafetini ispatlamak için bazen Kur'an'a, bazen nebevî sünnete ve bazen de akıl ve örfe dayalı delilleri kullanmışlardır. Örneğin İmam Bâkır (a.s) ve Harurî'nin münazarasında şöyle geçmektedir:

Harurî, İmam'a (a.s) şöyle dedi: "Ebu Bekir'in dört sıfatı vardı ve bu yüzden imamete layıktı." İmam (a.s) şöyle buyurdu: "Bu sıfatlar nelerdir?" Dedi ki: "O ilk sıddık idi ve biz onu, sıddık denmedikçe tanımıyoruz. İkincisi, mağarada Peygamber'le (s.a.a) birlikteydi. Üçüncüsü, (Peygamber (s.a.a) namaz kıldığında) namaz uhdesindeydi. Dördüncüsü, Peygamber'in (s.a.a) yanına defnedildi." İmam (a.s) şöyle buyurdu: "Acaba bu sıfatlar sadece Ebu Bekir'e mi mahsustur ve başkalarının bunlardan nasibi yok mudur?" Evet, dedi. İmam (a.s) şöyle buyurdu: "Eyvah sana! Ebu Bekir'in övünç kaynağı sandığın bu sıfatlar, onun eksiklikleridir... Mağarada Peygamber'in (s.a.a) yanındaydı dediğin, birkaç açıdan eksikliklerdir, fazilet değil: İlki şudur; ayette Ebu Bekir'in Peygamber'le (s.a.a) Mekke'den çıktığı ve Onunla birlikte olduğu geçmektedir. Aynı zamanda Allah Kur'an'da, bazen kâfirin müminle birlikte olabileceğini buyuruyor: "Kendisiyle konuşmakta olan arkadaşına dedi ki: "Seni topaktan,

Bir iddianın doğruluğunu ispat için iki şey yapılması gerekir: İlki iddianın hakikatinin aydınlatılması ve açıklanması, ikincisi karşıdaki kişinin iddianın doğruluğunu kabul edeceği şekilde ikna edilmesi. Zira bir konunun hakikatinin açıklanması ve aydınlatılması, tek başına konunun muhatap tarafından kabul edilmesi için yeterli değildir. Kişi bir konunun doğruluğunu ancak kendisi, kendi bilgi düzeni esasına göre doğruluğuna inandığında kabul eder.

عشق است بر حال و غم تین
عشق است بر حال و غم تین

sonra bir damla sudan yaratan, sonra da seni bir adam formuna koyanı inkâr mı ettin?” ve “Allah için ikişer ikişer ve teker teker kalkınız, sonra düşününüz. Arkadaşınızda (peygamberde) bir delilik yoktur (gerçeğini görünüz).” Bununla birlikte Peygamber’le (s.a.a) birlikte olmada –ki ne Onu bir zulümden korudu ve ne Peygamber’in (s.a.a) düşmanı ile savaştı- Ebu Bekir için övünülecek bir şey yoktur.”⁷⁷

Aynı şekilde İmam Rıza (a.s), Yahya bin Zehhak’la imamet hakkında münazara etmiştir. Bu münazaranın şerhi şöyledir:

Yahya, İmam’a (a.s) şöyle dedi: “Nasıl oluyor da imameti, imamete seçilmeyen için iddia ediyorsun ve imamete seçilmiş olanın ve herkesin imametine onay verdiği kimsenin imametini bir kenara koyuyorsun?” İmam (a.s) şöyle buyurdu: “Yahya! Kendisine yalan atfedeni tasdik eden veya kendisi hakkında doğru söz söyleyeni yalanlayan kimse hak üzere ve doğru mudur yoksa batıl üzere ve yanlış mı?” Yahya sükût etti. Me’mun, Yahya’ya “Cevabını ver” dedi. Yahya “Beni cevap vermekten muaf kıl” dedi. Me’mun “Ey Ebe’l-Hasan! Bu soruyu sorma maksadını bize açıkla” dedi. İmam (a.s) şöyle buyurdu: “Yahya, imamlarının kendileri hakkında doğru veya yalan söylemiş olduklarını söylemek zorundadır. Eğer onların yalan söylediklerini düşünüyorsa yalancının imameti olmaz. Eğer onların doğru söylediğini düşünüyorsa, onların ilki (Ebu Bekir) şöyle demiştir: “Ben sizin en iyiniz olmadığım halde seçildim.” Onun yerine gelen de şöyle

⁷⁷ Biharu'l-Envar, c. 27, s. 322, 4. rivayet.

demıştır: “Ebu Bekir’e biat bir kaymaydı ki her kim buna geri dönerse onu öldürün...” Halkın en iyisi olmayan kimse... ve biati bir kayma olan ve buna geri dönenin öldürülmesi gereken kimse, bir başkasının hilafetine dair ahdi ve tavsiyesi nasıl kabul edilir? Hele de minberde şöyle derse: “Benim bir şeytanım var, beni yoldan çıkardığında düzeltin, hata yaptığımda beni hidayet edin.” Bunlar imam değiller, ister doğru söylesinler, ister yalan.”⁷⁸

Bu, bir taraftan onların muhataplarının çeşitliliğini, diğer taraftan da İmamların (a.s), muhataplarına imameti ispat ederken, onlar için senet ve itibara sahip kaynaklara dayandıklarını göstermektedir.

Neden Ehl-i Beyt (a.s), imamet karşıtlarıyla tartışırken imameti ispat için muhataplarının muteber kaynaklarına dayanıyorlardı?

Cevabında şöyle söylemeliyiz: Bir iddianın doğruluğunu ispat için iki şey yapılması gerekir: İlki iddianın hakikatinin aydınlatılması ve açıklanması, ikincisi karşıdaki kişinin iddianın doğruluğunu kabul edeceği şekilde ikna edilmesi. Zira bir konunun hakikatinin açıklanması ve aydınlatılması, tek başına konunun muhatap tarafından kabul edilmesi için yeterli değildir. Kişi bir konunun doğruluğunu ancak kendisi, kendi bilgi düzeni esasına göre doğruluğuna inandığında kabul eder.

Bir kişinin ikna olması ve bir konuyu kabul edebilmesi için birkaç yol vardır:

1- Bazen bir kişi mütalaa, araştırma ve inceleme sonucu özel bir konunun doğru olduğu sonucuna ulaşır ve bu sebeple onu kabul ederek ona iman eder. Bu süreç –yani bir konunun, zorla veya başka birinin sözlerine dayanarak değil de, kişisel düşünce ve araştırma sonucu kabul edilmesi- güzel bir yoldur. Ancak acaba gerçekten her insanın karar vermeyi gerektiren tüm konularda bu şekilde amel etme imkânı var mıdır? Öyle görünüyor ki tüm kişilerin ilmî yeterliliği kendisine bu imkânı verecek ölçüde değildir. Diğer taraftan herkes her konu hakkında müstakil olarak araştırma ve mütalaa yapma ve sonra karar verme fırsatına da sahip değildir.

2- Bir iddiayı kabul veya reddetmenin başka bir yolu, muteber kaynağa/ kaynaklara dayanmaktır. Bu yöntemde insan bir konuyu kabul veya reddederken kendi ilmine ve düşüncesine göre karar vermektedir. Kendisi için itibarlı ve güvenilir kişi veya guruplardan, o konunun doğruluğu veya yanlışlığı hakkında görüşlerini bildirmelerini istemektedir. Sonra onların görüşüne dayanarak konuyu kabul veya reddetmektedir.

Bizim konumuzda da –imamet karşıtlarına imamet doğruluğunu ispat- sadece ikinci yol kullanılabilir. Zira muhatap kendi düşüncesiyle imamet doğruluğuna ulaşamamıştır. Diğer taraftan onlara göre Ehl-i Beyt (a.s) de, görüşlerine dayanarak bir konuyu kabul veya reddetmelerini sağlayacak itibara sahip değildir. Bu durumda imamet doğruluğunu ispat için Ehl-i Beyt’in (a.s), karşıtların muteber ve hüccet kabul ettiği kaynaklara dayanarak imamet doğruluğunu ispat etmelerinden

⁷⁸ A.g.e., c. 27, s. 318, 1. rivayet.

başka çare yoktur. Sadece bu durumda onlarla yapılan söyleşinin neticeye ulaşması umut edilebilir. Bu sebeple Ehl-i Beyt (a.s), onların muteber kabul ettiği kaynaklara dayanıyorlardı.

Söylediklerimiz bir sonraki konu –olağanüstü işler yoluyla imametın ispatı- için de geçerlidir.

3- İmamlar (a.s) kendi imametlerini ispat etmek için bazen olağanüstü işler yapıyorlar ve bu yolla kendi imametlerini ispat ediyorlardı. Örneğin Abdullah bin Muğire'den şöyle nakledilmiştir:

(İmamet hususunda) Başboş ve hareketsizdim. Bu şekilde Haccettim. Mekke'ye ulaştığım zaman bunun hakkında endişelendim. İş Allah'a bırakarak şöyle dedim: "Allah'ım, benim istek ve irademi biliyorsun, beni en iyi mektebe yönlendir." İçime Rıza'nın (a.s) yanına gitme isteği düştü. Medine'ye geldim, evinin kapısının kenarında durdum ve köleye dedim ki: "Efendine söyle, Irak ahalisinden bir adam kapının kenarındadır." Bu sırada Rıza'nın (a.s) sesini duydum: "Abdullah bin Muğire, içeri gir!" İçeri girdim. Beni gördüğünde şöyle buyurdu: "Allah duana icabet ve seni dinine hidayet etti." Dedim ki: "Şehadet ediyorum ki sen Allah'ın hücceti ve insanlara eminsin."⁷⁹

Şöyle denilmesi mümkündür: İmametın olağanüstü olaylara tevessül edilerek ispat edilmesi ahlâkî açıdan doğru değildir. Zira bu şekilde aslında hilaf olan şeyler gerçekmiş gibi gösterilebilir. Cevabında şöyle söylemeliyiz: Elbette bu ih-

⁷⁹ Şeyh Tusî, İhtiyar-u Marifeti'r-Rical, c. 2, s. 857.

timal mevcuttur ama Masumlar'ın (a.s) siyerinde bundan asla yanlış maksatlarla istifade edilmemiştir. Hatta bazı durumlarda onları izleyenler, gerçeğe aykırı konuları onlara bağladıklarında, zikredilen konular kendi faydalarına dahi olsa onlarla savaşımlardır. Burada bu siyerlerden birkaç örnek veriyoruz:

Resulullah'ın (s.a.a) oğlunun öldüğü gün, güneş tutuldu. İnsanlar güneşin İbrahim'in ölümü sebebiyle tutulduğunu söylediler. Peygamber (s.a.a) bu sözleri duyduğunda dışarı çıktı, Allah'a hamd ve sena ederek şöyle dedi: "Ey insanlar! Güneş ve ay Allah'ın nişanelerinden ikisidir ve birisinin ölümü veya yaşamı için tutulmazlar. Böyle olduğu zaman mescitlere sığının."⁸⁰

İbni Muğire de şöyle naklediyor:

Ben ve Yahya İmam Kâzım'ın (veya Askerî'nin) yanındaydık. Yahya, İmam'a (a.s) şöyle dedi: "Fedan olayım, halk senin gaybı bildiğini düşünüyor?" İmam (a.s) şöyle buyurdu: "Subhanallah, suphanallah! Elini başıma koy. Allah'a andolsun vücudumdaki tüm tüyler diken diken oldu!" Sonra şöyle buyurdu: "Hayır, Allah'a andolsun bu ilim sadece Peygamber'den (s.a.a) bize miras kalmıştır."⁸¹

İmam Hadi'yi (a.s) Bağdat'a götürmekle görevli olan Yahya bin Herseme şöyle naklediyor:

Gökyüzünün saf ve güneşin parladığı günlerden birinde İmam (a.s) kuyruğunu düğümlemiş olduğu atına, yağmurlu hava

⁸⁰ Nuri, Hüseyin, Mustedreku'l-Vesail, c. 6, s. 168, 3. rivayet.

⁸¹ İhtiyar-u Marifeti'r-Rical, c. 2, s. 587, 530. rivayet.

kıyafetleri giymiş halde bindi. Ben onun bu yaptığına şaşırđım. Çok geçmeden bir bulut geldi ve oldukça yağmur yağdı. Bizi bayağı zahmete düşürdü. İmam (a.s) bana bakarak şöyle dedi: “*Biliyorum yaptığıma anlam veremedin ve benim gaybı bildiğimi düşündün ama durum böyle değil. Ben çölde büyüdüm ve yağmur getiren rüzgârları tanırım. Bu yüzden kendimi hazırladım.*”⁸²

4- Onlar, bazılarını Şia ilimlerine ve inançlarına karşı olan kimselerle tartışması için eğitiyorlardı. Gerçekte bu yolla düşünsel ve kültürel bir hareket oluşturuyor ve bu konuya düşünsel kuvvet kazandırmak için yönlendiriyorlardı. Örneğin şöyle nakledilmektedir:

İmam Sadık (a.s), Abdurrahman bin Haccac’a şöyle buyuruyordu: “*Ey Abdurrahman! Medine ehliyle (dini konularda) şöyleşide bulun ki ben Şialar’ın arasında senin gibilerin olmasını istiyorum.*”⁸³

Yine şöyle nakledilmiştir:

İmam (a.s), Muhammed bin Hekîm’e Medine’de, Peygamber’in (s.a.a) mescidinde Medine halkıyla oturmasını, onlarla (dinî konular hakkında) konuşmasını ve münazara etmesini emrediyordu, hatta Peygamber (s.a.a) hakkında.

İmam’ın (a.s) yanına döndüğü zaman İmam (a.s), onlara ne söylediğini ve onların ne cevap verdiğini soruyordu.⁸⁴

Bu sebeple İmamların (a.s) ashabının birçoğu, kelim ilminde uzmanlaşmışlardı. Öyle ki Şam ahalisinden bir kişi, ashabıyla münazara etmek için İmam Sadık’ın (a.s) yanına geldiğinde İmam, Yunus’a şöyle buyuruyor: “*Dışarı çık ve mütekelimlerden her kimi görürsen buraya çağır.*” Bu olay Mekke’de olduğu halde o, Hamran bin A’yen, Muhammed bin Numan, Hişam bin Salim ve Kays Masir’i İmam’ın (a.s) huzuruna getirmiştir.⁸⁵

2- İmametinin hedefinin ve zaruretinin beyan edilmesi

Masumlar (a.s) birçok durumda imametinin hedef ve zaruretinin muhataplarına beyan etmişlerdir. Bir rivayette şöyle geçiyor:

Cabir, İmam Sadık’a (a.s) şöyle sordu: “Peygamber ve imama ne gerek vardır?” İmam (a.s) şöyle buyurdu: “Dünyanın salah üzere

kılması için (Peygamber’in (s.a.a) ve İmam’ın (a.s) varlığına ihtiyaç vardır.) Zira Allah azze ve celle, aralarında bir imam veya peygamber olduğunda yeryüzü ehli üzerinden azabı kaldırır.

⁸² Biharul-Envar, c. 50, s. 207, 22. rivayet.

⁸³ A.g.e., c. 2, s. 136, 42. rivayet.

⁸⁴ A.g.e., c. 2, s. 137, 44. rivayet.

⁸⁵ A.g.e., c. 23, s. 9, 12. rivayet.

Allah şöyle buyuruyor: **“Oysa sen içle-
rinde iken Allah onlara azap etmez.”**
Peygamber (s.a.a) de şöyle buyurmuş-
tur: “Yıldızlar gökyüzündekilerin em-
niyet kaynağıdır, Ehl-i Beyt'im de yer-
yüzündekilerin emniyet kaynağıdır. Ne
zaman yıldızlar yok olursa, gökyüzünde-
kilere kötü olan şey ulaşır ve eğer Ehl-i
Beyt'im yok olursa yeryüzündekilere
kötü olan şey ulaşır.”⁸⁶

Başka bir rivayette İmam Sadık (a.s)
şöyle buyuruyor:

“Allah'a andolsun, Adem'in vefatından
beri Allah yeryüzünü imamsız bırakma-
mıştır. İnsanlar onunla Allah'a doğru hi-
dayet bulsunlar diye her zaman bir imam
olmuştur. Hem de O, Allah'ın kullarına
hüccetidir. Her kim onu bırakırsa yok olur,
onunla birlikte olan ise kurtulur.”⁸⁷

Yine İmam Sadık'tan (a.s) nakledi-
len başka bir rivayette de şöyle nakledil-
mektedir:

“Yeryüzünde her zaman, müminler dine
bir şey ilave ettiklerinde onu döndürecek,
bir şeyi eksilttiklerinde onu tamamlaya-
cak bir âlim vardır. Böyle olmazsa işler
müminlere şüpheli olur ve hak ve batıl
arasında fark göremezler.”⁸⁸

Bu siyerin eğitimsel noktasını daha önce
nübüvvetin hedefinin ve felsefesinin be-
yan edilmesi konusunda anlatmıştık. Nü-
büvvetin hedefinin ve zaruretinin beyan
edilmesinin, eğitim alanın Peygamber'i

(s.a.a) tanınmasını artırmasına ek olarak,
Peygamber'i (s.a.a) ve öğretilerinden daha
iyi faydalanmasını sağlayacağını söylemiş-
tik. Bu, imametnin hedefinin ve zaruretinin
beyan edilmesi hakkında da geçerlidir.

3- İmamet için gerekli niteliklerin beyanı

Masumlar (a.s), İmamları (a.s) tanıtır-
ken imamlık için gerekli özellikleri ve ni-
telikleri de beyan etmişlerdir. Burada bu
siyerlerden bir örneğe değiniyoruz:

İmam Rıza (a.s) bir rivayette imamın
özelliklerini ve nişanelerini beyan etmiş-
tir. Bu rivayet şöyledir:

“İmamın nişaneleri vardır: İnsanların en
bilgisi, en hekîmi, en takvalısı, en hoş-
görülüsü, en cesuru, en cömerti ve en
âbididir. Sünnetli ve temiz doğar. Arka-
sını, önünü gördüğü gibi görür. Gölgesi
yoktur. Doğduğunda iki avuç içi yerde,
yüksek sesle kelime-i şهادeti söyler. İh-
tilam olmaz. Gözü uyur ama kalbi uyuz-
maz. Muhaddistir. Peygamber'in zırhı
onun ölçüsüne uygundur... Halka ken-
dilerinden daha evladır. İnsanlara kendi
anne-babalarından daha merhametli-
dir. Halkın Allah'a karşı en mütevazı-
sıdır. Halktan daha fazla verdiği emir-
lere amel eder ve halktan daha fazla
men ettiklerinden uzak durur. Duasına
icabet edildir... Peygamber'in (s.a.a)
silahı ve kılıcı (Zülfikar) onun yanın-
dadır. Yanında olan Sahife'de kıyamete
kadar tüm Şiaların isimleri kayıtlıdır ve
yanında olan Sahife'de kıyamet gününe
kadar tüm düşmanlarının ismi kayıtlı-
dır. “Camia” onun yanındadır. Bu, 70

⁸⁶ A.g.e., c. 23, s. 19, 14. rivayet.

⁸⁷ A.g.e., c. 23, s. 23, 26. rivayet.

⁸⁸ A.g.e., c. 23, s. 26, 36. rivayet.

zer uzunluğunda, Ademoğlunun kendisine ihtiyaç duyduğu her şeyi içeren bir Sahife'dir. Tabaklanmamış keçi ve koyun derisinden yapılma, içinde tüm ilimlerin, hatta bir çizimin cezasının, hatta bir, yarım ve üçte bir vuruşun cezasının olduğu "Cifr-i Ekber ve Asğar" da onun yanındadır. Fatma'nın (a.s) mushafı da onun yanındadır."⁸⁹

Masumlar (a.s) imamı tanıtmak için imamlık ölçülerini ve özelliklerini anlatıyorlardı ki kişi bu özellikleri karşılaştırarak imamı tanıyabilsin. Bu bize, onların insanları imamlara aşına kılmak ve iman etmelerine ortam hazırlamak için muhataplarının irade ve bilgisine kâmilan teveccüh ettiklerini göstermektedir. İmamlara imanı zorla üzerlerine yüklemek istemiyorlardı. Siyerlerinde de bir tek olayda dahi bir kimseyi imamet ve velayeti kabule mecbur ettikleri görülmemiştir.

4- İmamların faziletlerinin beyanı

Ehl-i Beyt (a.s) İmamları tanıtmak için imamın özelliklerini anlatmaya ilaveten faziletlerini ve menkıbelerini de anlatıyorlardı. Fazilet, üstünlük anlamındadır. Kişiye atfedildiğinde, diğerlerine karşı bir üstünlük vermektedir. Cesaret, ilim vb. gibi. Birkaç örnek nakledelim:

İmam Sadık (a.s) şöyle buyurdu: "Allah resulü, Ali'ye (a.s) ilim kapılarından birini öğretti ki ondan bin kapı ve bu kapıların her birinden de biner kapı açılmaktadır."⁹⁰

⁸⁹ A.g.e., c. 25, s. 116, 1. rivayet.

⁹⁰ A.g.e., c. 40, s. 131, 11. rivayet.

Ehl-i Beyt (a.s) İmamları tanıtmak için imamın özelliklerini anlatmaya ilaveten faziletlerini ve menkıbelerini de anlatıyorlardı. Fazilet, üstünlük anlamındadır. Kişiye atfedildiğinde, diğerlerine karşı bir üstünlük vermektedir. Cesaret, ilim vb. gibi.

İmam Rıza (a.s) babalarından, Peygamber'in (s.a.a) şöyle buyurduğunu nakletmektedir: *"Ben ilmin şehriyim ve Ali (a.s) onun kapisidir."*⁹¹

İmam Hüseyin (a.s) Peygamber'in (s.a.a) şöyle buyurduğunu nakletmektedir: *"Ali (a.s) hidayet şehridir. Bu şehre giren kimse kurtulur, ondan yüz çeviren ise helâk olur."*⁹²

Emiru'l-Muminin (a.s) şöyle buyurdu: *"Biz, Allah'ın kendilerinden zahirî ve batınî çirkinlikleri uzaklaştırdığı bir aileyiz."*⁹³

İmam Sadık (a.s) **Selamun alâ âl-i Yasin**'in tefsirinde şöyle buyurmuştur: *"Yasin Muhammed'in (s.a.a) adıdır ve biz de âl-i Yasin'iz."*⁹⁴

İmam Bâkır (a.s) **"Eğer bilmiyorsanız zikir ehline sorun"** ayetinin tefsirinde şöyle buyurdu: *"Zikir ehli biziz."*⁹⁵

İmam Sadık (a.s) şöyle buyurdu: *"Biz ilimde kuvvetliyiz ve biz Kur'an'ın tevilini biliriz."*⁹⁶

Ehl-i Beyt'in (a.s) faziletlerini anlatmanın eğitimsel rolü nedir? İmamların faziletlerine aşına olan kimsede, onları daha derinden tanımanın yanı sıra, kalbinde onların sevgisinin kök saldığı ve geliştiği görülmektedir. Zira insan kemâlî arar ve kemâle yönelir. İnsan hem kendisinin kemâle ulaşmasını ve kemâl sıfatlarına sahip olmayı ister, hem de bu kemâl sıfatlara sahip olanları sever. Örneğin insan cömertliği

sever, cömert bir kişi olmayı ister ve cömert kişileri de sever. İnsan ilmi, sanatı, edebi, tevazuyu ve yardımlaşmayı sever. Bu özelliklere sahip kişileri de sever.

Ehl-i Beyt'in (a.s) faziletlerini anlatmak, muhatapların onları sevmesini sağlar ve bu da imameti kabul etmelerine ortam hazırlar. Bu sebeple bazı halifeler Ehl-i Beyt'in (a.s) faziletlerinin anlatılmasını yasaklamışlardır ve anlatanları cezalandırmışlardır.⁹⁷

Ehl-i Beyt'in (a.s) faziletlerini anlatmanın eğitimsel başka etkileri de vardır; o da model oluşturmaktır. Muhatap, insanî yüce sıfatların çoğunun kendisinde toplandığı kişilerle tanıştığında, o kişileri kendi yaşamının modeli olarak seçer ve hayatını gücü yettiğince o kişiler gibi yaşamaya çalışır.

Bununla beraber Ehl-i Beyt'in (a.s) faziletlerini anlatmanın üç eğitimsel etkisi vardır: Ehl-i Beyt'le (a.s) daha fazla aşına olmak, onlara aşk ve ilgi duymak, onları model almak.

5- Ehl-i Beyt'in (a.s) anısını yüceltmek

Masumlar (a.s), kendilerinden önceki Masumların adını ve anısını yaşatıyor ve değer veriyorlardı. Özellikle İmam Hüseyin'in (a.s) adını ve anısını yüceltme üzerinde daha fazla duruyorlardı. Zeyd Şeham şöyle diyor:

Biz, Kufe ehlinde bir cemaat, İmam Sadık'ın (a.s) yanındaydık. Cafer bin Afan geldi. İmam (a.s) onu kendi yanına

⁹¹ A.g.e., c. 40, s. 201, 4. rivayet.

⁹² A.g.e., c. 40, s. 202, 6. rivayet.

⁹³ A.g.e., c. 23, s. 116, 29. rivayet.

⁹⁴ A.g.e., s. 169, 8. rivayet.

⁹⁵ A.g.e., s. 178, 20. rivayet.

⁹⁶ A.g.e., s. 199, 31. rivayet.

⁹⁷ Vesailu'ş-Şia, c. 1, s. 38.

Ehl-i Beyt'in (a.s) anısını yaşatmanın, özellikle de İmam Hüseyin'in (a.s) yas merasimlerinin siyasi, toplumsal ve hatta iktisadi alanlarda özel tesirleri olduğunda şüphe yoktur. Ama bizim buradaki hedefimiz, bu konunun eğitimsel etkilerini incelemektir. Ehl-i Beyt'in (a.s) anısının, yas toplantıları düzenlenerek ve mersiye okunarak yaşatılmasının iki eğitimsel etkisi olduğu görülmektedir:

oturttu ve sonra şöyle dedi: “Ey Cafer!” Cafer “Lebbeyk, canım sana feda olsun.” İmam buyurdu ki: “Öğrendim ki İmam Hüseyin (a.s) hakkında şiir söylüyormuşsun, hem de güzel söylüyormuşsun.” Cafer, “Evet, canım sana feda.” İmam (a.s) “Söyle” diye buyurdu. Cafer, İmam Hüseyin (a.s) hakkında etkileyici bir şiir okudu ve İmam ve etrafındakiler ağladılar. Öyle ki gözyaşları yüzlerinden ve sakallarından aktı.⁹⁸

Yine İmam Sadık (a.s) şöyle buyuruyor:

Babam bana şöyle dedi: “Ey Cafer! Benim malımdan falan miktarı, on yıl boyunca öldüğüm günlerde bana yas tutulması için vakfet.”⁹⁹

Ashap ve dostlarını da Ehl-i Beyt'in (a.s) adını ve anısını yüceltmek için meclisler düzenlemeye teşvik ve bunu tavsiye ediyorlardı. Ezdî şöyle diyor:

İmam Sadık (a.s) Fuzeyl'e şöyle dedi: “*Oturup hadis söylüyor musunuz?*” Dedi ki: “Evet, fedan olayım.” İmam (a.s) şöyle

buyurdu: “*Böyle meclisleri seviyorum. Ey Fuzeyl! Bizi (adımızı ve anımızı) yaşatın. Bizi (adımızı ve anımızı) yaşatanlara Allah rahmet etsin. Ey Fuzeyl! Bizi anan veya yanında bizi andıklarında gözlerinden sineğin kanadı kadar yaş akan kimse Allah günahlarını bağışlar.*”¹⁰⁰

Burada şu soru sorulabilir: Neden Ehl-i Beyt (a.s), İmamların, özellikle de İmam Hüseyin'in (a.s) anılması ve onlar için mersiye meclisleri düzenlenmesi hususunda ısrar ediyorlardı?

Ehl-i Beyt'in (a.s) anısını yaşatmanın, özellikle de İmam Hüseyin'in (a.s) yas merasimlerinin siyasi, toplumsal ve hatta iktisadi alanlarda özel tesirleri olduğunda şüphe yoktur. Ama bizim buradaki hedefimiz, bu konunun eğitimsel etkilerini incelemektir. Ehl-i Beyt'in (a.s) anısının, yas toplantıları düzenlenerek ve mersiye okunarak yaşatılmasının iki eğitimsel etkisi olduğu görülmektedir:

1- Bu meclisler dinî ilimlerin, Ehl-i Beyt'in (a.s) faziletlerinin, yaşam tarihlerinin ve yaşam çizgilerinin hedeflerinin insanlara anlatılması için ortam oluşturması

⁹⁸ İhtiyar-u Marifeti'r-Rical, c. 2, s. 574.

⁹⁹ Biharu'l-Envar, c. 46, s. 220, 25. rivayet.

¹⁰⁰ A.g.e., c. 44, s. 282, 14. rivayet.

"Kelâmınız nur, emriniz olgunluk ve hidayet, öğüdünüz takva, işiniz hayır, âdetiniz ihsan ve iyilik, huyunuz kerem ve cömertlik, yaradılışınız hak, doğruluk ve yumuşaklık, sözünüz hüküm, görüşünüz ilim, hilim ve sağduyudur. Eğer söz iyilikten açılırsa siz bunun ilki, aslı, cüzü, madeni ve kaynağısınız."

ve adlarının, anılarının ve yollarının her zaman için canlı kalması içindir. Şehit Mutahharî "Neden İmamlar, İmam Hüseyin'in (a.s) yasının her zaman sürdürülmesi emrini vermişlerdir?" sorusunun cevabında şöyle yazıyor:

"Amaç, Kербela olayının bir eğitim ve öğretim ekolü olarak sürekli canlı kalmasıdır."¹⁰¹

2- Bu meclislere katılmanın ve Ehl-i Beyt (a.s) için ağlamanın kendisinin de eğitimsel etkisi vardır. Zira Şehit Mutahharî'nin dediği gibi "Şehide ağlamak, onun yiğitliğine katılmak, onun ruhuyla uyumlu olmak, onun heyecanı ve hareketiyle muvafık ol-

maktır. İmam Hüseyin'in (a.s) hareketini, insanların kalplerinin derinliğine yerleştiren, işte bu ağlayışlardır."¹⁰²

Bununla birlikte Ehl-i Beyt'in (a.s) anısını yüceltme meclisleri, hem muhatabın teorik ve ilmî boyutunu eğitmekte, hem de duygularını Ehl-i Beyt'in (a.s) faziletleri ve değerleri yolunda harekete geçirmektedir.

6- İmamların ziyareti

İmamlar (a.s), Peygamber'in (s.a.a) ve kendilerinden önceki İmamların kabirlerini ziyarete özen gösteriyorlar ve şialarına da bunu tavsiye ediyorlardı. Misbahu'z-

¹⁰¹ Mutahharî, Murtaza, Hamase-i Huseynî, c. 3, s. 91.

¹⁰² Mutahharî, Murtaza, Kıyam ve İnkılab-ı Mehdi, şehidin ekiyle, s. 108 ve 122.

Zair'in yazarı, İmam Seccad (a.s), İmam Bâkır (a.s), İmam Sadık (a.s) ve İmam Hadi'nin (a.s) Emiru'l-Muminin'in (a.s) kabrini ziyaret ettiklerini nakletmektedir.¹⁰³ İmamlardan (a.s) nakledilen dualar ve ziyaretler, Misbahu'z-Zair, İkbâl, Mefatihü'l-Cinan, Biharu'l-Envar (100-106. Ciltler) gibi dua kitaplarında geçmektedir.¹⁰⁴

İmamların (a.s), Masumların (a.s) kabirlerini ziyaret üzerinde durmaları hem dinî açıya sahipti, hem de siyasi. Bu durum özellikle İmam Hüseyin'in (a.s) ziyaretinde geçerlidir. Zira Emevî ve Abbasî halifeleri, halkın onlara teveccühünü ve yönelişini, kendi siyasetleri ve menfaatleri ile uyumlu bulmuyorlardı. Mümkün olan her şekilde de bu durumun önüne geçmeye çalışıyorlardı. Buna karşılık İmamlar (a.s) halka, mümkün olduğunca onları ziyaret etmelerini tavsiye ediyorlardı. İmamlara (a.s) göre bu konu o kadar önemliydi ki, bazı rivayetlerden İmam Hüseyin'in (a.s) ziyaretinin vacip olduğu anlamı çıkmaktadır.

Bu iki açının yanında, İmamların (a.s) ziyareti ve duası eğitimsel açıya da sahiptir. İmamlar (a.s) bu dualarla hem ziyaretçiyi İmamların (a.s) özellikleriyle, siyerleriyle ve önemli hedefleriyle aşina kılmakta, hem de ziyaretçiye İmamlarına ve önderlerine olan sevgisini ve ilgisini gösterme imkânını vermektedir. Bu şekilde hem ziyaretçinin bilinci artmakta, hem de onlara

olan sevgisi ve ilgisi kuvvetlenmektedir. Örnek olarak Camia ziyareti, Eminullah ziyareti vb. ziyaretlerin muhtevasına bakılabilir. Camia ziyaretinin bir parçasında şöyle geçmektedir:

“Kelâmınız nur, emriniz olgunluk ve hidayet, ögüdünüz takva, işiniz hayır, âdetiniz ihsan ve iyilik, huyunuz kerem ve cömertlik, yaradılışınız hak, doğruluk ve yumuşaklık, sözünüz hüküm, görüşünüz ilim, hilim ve sağduyudur. Eğer söz iyilikten açılırsa siz bunun ilki, aslı, cüzü, madeni ve kaynağsınız.”

Acaba İmamlar (a.s) için bundan daha güzel bir nitelendirme yapılabilir mi!

7- İmamet hakkındaki şüphelerin giderilmesi

Masumların (a.s) çokça teveccüh ettikleri hususlardan birisi de imamet ve İmamlar (a.s) hakkındaki şüphelerin giderilmesiydi. İmamların (a.s) zamanında İslami toplumda Şia mezhebi azınlıkta ve hâkimiyet de karşıtlarının elinde olduğundan, Şia'nın, özellikle de imamet meselesinin aleyhine çokça tebliğ yapılıyordu. Bu faaliyetlerin sonucu, Şiaların inançlarının hakkaniyetiyle ilgili birçok şüphenin revaç bulmasıydı. Bu şüpheler cevapsız kalsaydı zamanla Şiaların inancının düşünsel desteğini ve geçerliliğini kaybedeceği açıktı. Bu yüzden İmamlar (a.s), bu şüpheleri mantıklı ve doyurucu açıklamalarla gidermeye çalışıyorlardı. Ali bin Reab şöyle diyor:

İmam Sadık'a (a.s) “**Size isabet eden her musibet, (ancak) ellerinizin kazanmakta olduğu dolayısıyladır.**” ayetiyle

¹⁰³ İkbâl, s. 469; Muntehu'l-Âmâl, c. 1, s. 828'de de şöyle geçmektedir: İmam Seccad (a.s) bazen ceddi Emiru'l-Muminin (a.s) ve babası İmam Hüseyin'in (a.s) kabrini ziyaret ediyordu ve kimsenin haberi olmuyordu.

¹⁰⁴ Kummî, Abbas, Mefatihü'l-Cinan, s. 701, 698, 697, 703, 720, 748.

ilgili olarak, temiz ve günahattan masum oldukları halde, Hz. Ali ve ondan sonra Ehl-i Beyt'inin (a.s) başına gelen musibetlerin yapmış oldukları işler sebebiyle mi olduğunu sordum. İmam (a.s) şöyle buyurdu: *“Resulullah (s.a.a) bir günaha mürtekip olmadığı halde her gece ve gündüz yüz kere tövbe ve istiğfar ediyordu. Allah, dostlarını bir günah işlemedikleri halde, kendilerine ecir ve mükâfat vermek için musibetlere uğrattır.”*¹⁰⁵

Ehl-i Beyt (a.s), Şiaların inançlarını muhaliflere karşı savunan ve Şia'nın hakkaniyetini ispatlayan kimseleri teşvik ediyor ve yüceltiyorlardı. Örnek olarak bu siyerlerden iki tanesini burada naklediyoruz:

İmam Hasan Askerî'ye (a.s) Şia fakihlerinden birinin, bir Nasıbî'yle konuştuğu ve delille onu yendiği ve rüsva ettiği haberi ulaştı. Bu fakih İmam'ın (a.s) yanına geldi. Oturdıkları yerin başında yüksek bir yer hazırlanmıştı ve İmam da o yerin yanında oturuyordu. Çok sayıda Alevî ve Beni Haşim de orada bulunuyordu. İmam bu fakih baş taraftaki yüksek yere oturttu. Orada bulunanlar, sıradan bir kişiyi Haşimî sâdâtına (Ebu Talip ve Abbas'ın evlatlarına) tercih mi ediyorsun diye İmam'a itiraz ettiler... İmam şöyle buyurdu: *“Bu kişinin, Allah'ın kendisine öğrettikleriyle bir Nasıbî'yi yenilgiye uğratması, her türlü soy şerefinden üstündür.”*¹⁰⁶

Yine şöyle rivayet edilmiştir:

İmam Hasan (a.s) kendisine bir hediye getiren kişiyi şöyle buyurdu: *“Bu ikisinden*

hangisi senin daha çok hoşuna gider: Bu hediyeye karşılık sana yirmi katını, yirmi bin dirhem mi vereyim, yoksa köyünüzdeki falan Nasıbî'yi yenilgiye uğratman ve köy ehlini onun elinden kurtarman için ilmin bir kapısını mı açayım? Eğer iyi olan seçeneği seçersen ikisini de sana vereceğim ve eğer kötü olan seçeneği seçersen seni istediğini seçmen için özgür bırakacağım.” Adam dedi ki: *“Ey Allah resulünün oğlu! Nasıbî'yi yenilgiye uğratarak onları elinden kurtarmamın yirmi bin dirhem değeri var mı?”* İmam (a.s) buyurdu ki: *“Dünyadan da fazla, yirmi milyon kez daha fazla.”* Adam *“Öyleyse neden daha kötü seçeneği seçeyim, daha iyi olanı seçiyorum.”* dedi. O zaman İmam (a.s) o konuyu ona öğretti ve yirmi bin dirhem de hediye etti.¹⁰⁷

Bu siyerlerde iki önemli eğitimsel nokta vardır:

1- Ehl-i Beyt (a.s) Şiaların inançlarıyla ilgili şüphelere önem veriyordu. Zira şüphe, inancın en önemli düşmanıdır. İnanç, inanç sahibinin zihninde doğruluğuna dair bir şüphe oluşmadığı sürece sağlamdır. Zihne bir şüphe sızdığı vakit ise inanç yapısı zamanla zayıflamakta ve yok olmaktadır. Diğer taraftan inancın doğruluğuna dair kuşku oluşturan etkenlerden biri şüphedir.

2- Ehl-i Beyt (a.s) şüpheleri mantık ve akılla cevaplıyor ve ortadan kaldırıyor, zor kullanmaya ve benzerlerine yönelerek değil. Zira inanç ve marifet, konuşmak, yemek yemek, yürümek gibi zahiri davranışların aksine sadece ilim, bilinç ve

¹⁰⁵ Kafi, c. 2, s. 450, 2. rivayet.

¹⁰⁶ Biharu'l-Envar, c. 2, s. 13-14, 25. rivayet.

¹⁰⁷ A.g.e., c. 2, s. 8, 16. rivayet.

delil sunma yollarından etkilenmektedir, zor kullanmaktan değil.

8- Karşıtlarla muâşeretten sakındırma

Masumlar (a.s) öğrencilerini kontrol altında tutuyorlardı ve gerekli durumlarda zaruri uyarıları yapıyorlardı. Bu uyarılardan birisi, karşıtlarla yani inançları Şialara muhalif olanlarla muâşereti, oturup kalkmayı men etmeleri idi. Örnek olarak bu tür siyerlerden ikisini anlatalım.

İlk örnek: Muhammed bin Asım şöyle diyor:

İmam Rıza (a.s) şöyle buyurdu: “Muhammed bin Asım! Vakıflerle oturduğumu duydum.” Dedim ki “Evet, fedan olayım. Onlarla oturuyorum ama onlara muhalifim.” İmam (a.s) şöyle buyurdu: “Onlarla oturma çünkü Allah (azze ve celle) şöyle buyuruyor: “O (Allah), şüphesiz size kitapta, “Allah’ın ayetlerinin inkâr edildiğini ve onlarla alay edildiğini işittiğinizde, onlar bir başka söze geçmedikleri sürece onlarla oturmayın, yoksa siz de onlar gibi olursunuz” diye (bir hüküm) indirdi.” Bu ayette kastedilen, Vakıflerin kendilerine inanmadığı Peygamber’in (s.a.a) vasileridir.”¹⁰⁸

İkinci örnek: Mufazzal bin Mezid şöyle naklediyor:

İmam Sadık (a.s), Ebi Hattab’ın dostları ve gulattan bahsedilirken bana şöyle buyurdu: “Ey Mufazzal! Onlarla oturma,

onlarla yemek yeme, onlarla bir şey içme, onlarla musafaha etme ve onlarla (ilmî konularda) konuşma.”¹⁰⁹

İmamların (a.s), Şiaların imamet hakkında karşıt inanca sahip kişilerle muâşeret etmemeleri üzerinde durmalarının sebebi belki de Şiaların inancının zayıflamaması veya zamanla onlarla sohbet etmelerinin sonucunda inançlarının değişmemesi içindir. Zira başkalarıyla sohbet etmek ve arkadaşlık, karşılıklı olarak davranışları ve amelleri etkilemekle kalmamakta, inanç ve anlayış tarzları da birbirlerine intikal etmektedir. Bu, insanın psikolojik özelliklerinden biridir. Rivayetlerde de bu konu açıkça belirtilmiştir. Peygamber’den (s.a.a) şöyle rivayet edilmiştir:

“Kişi arkadaşının dini üzeredir, öyleyse kiminle arkadaş olduğunuza bakınız.”¹¹⁰

9- Şairlerden faydalanmak ve onları teşvik etmek

Masumlar (a.s), Şia mektebini tanıtmak için şairlerden faydalanıyorlardı ve bu alanda şiir okuyan şairleri teşvik ediyorlardı. İmamların (a.s) anısının yüceltilmesi konusunda İmam Sadık’tan (a.s) bir siyer naklettik. Orada İmam Hüseyin’i (a.s) anlatan bir şiir okuyan Cafer adlı şairden, yine İmam Hüseyin’i (a.s) anlatan bir şiir okumasını istemişti. Sonrasında da şöyle buyurmuştu: “*İmam Hüseyin (a.s) hakkında şiir okuyan, ağlayan veya bir başkasını ağlatan ve Allah’ın kendisine*

¹⁰⁸ İhtiyar-u Marifeti’r-Rical, c. 2, s. 757, 864. rivayet.

¹⁰⁹ A.g.e., s. 586, 525. rivayet.

¹¹⁰ Mizanu’l-Hikme, c. 5, s. 297, 10221. rivayet.

cenneti vacip etmediği ve başlamadığı kimse yoktur."¹¹¹

Zürare de babasından şöyle naklediyor:

Kumeyt bin Zeyd, İmam Bâkır'ın (a.s) yanına geldi. Ben de onun yanındaydım. O sırada bu haber ile bir şiir okudu: "Men legebe metimu musteham..." Şiir okunup bir kısım dağıldıktan sonra İmam (a.s) ona şöyle buyurdu: "*Bizim hakkımızda şiir söylediğin sürece Ruhu'l-Kudüs her zaman seni onaylasın.*"¹¹²

Aynı şekilde Di'bil Hezaî, Merv'de İmam Rıza (a.s) anlaşmalı velayete seçildiğinde İmam'ın (a.s) yanına geldi ve İmam'a şöyle dedi:

Bir kaside yazdım ve kendi kendime onu sizin için okumadan kimseye okumayacağım diye ahdedtim. İmam (a.s) ona insanlar dağılana kadar oturmasını emretti. Sonra ona okumasını buyurdu. Di'bil (şu beyitle) bir kaside okumaya başladı:

Ayetler medresesinde tilavet ücretsiz

Vahyin eviyse boş ve ıssız.

Şiir bitince İmam (a.s) ona bir parça kürk ve 600 dinar hediye verdi.¹¹³

İlaveten Masumlar (a.s), şairlerden şiirle Şia öğretilerini savunmalarını istiyorlardı. İmam Rıza (a.s) şair Di'bil'e şöyle diyor:

"Hüseyn (a.s) hakkında şiir söyle, çünkü sen yaşadığın müddetçe bizim dostumuz

¹¹¹ İhtiyar-ı Marifeti'r-Rical, c. 2, s. 574, 508. rivayet.

¹¹² A.g.e., c. 2, s. 468, 366. rivayet.

¹¹³ Biharu'l-Envar, c. 49, s. 147, 23. rivayet.

ve meddahımızsın. Bize yardım hususunda gücün yettiğince çalış."¹¹⁴

Şimdi şu soru gündeme gelmektedir: Neden Masumlar (a.s) şairlerden faydalanıyorlardı ve onları teşvik ediyorlardı? Görünüşe göre şiir, Masumların (a.s) zamanında tebliğ ve düşüncenin yayılması için sağlam ve ulaşılabilir bir vesileydi. Bu yüzden de onlar, bu vesileden Şii öğretilerini anlatmak ve yaymak için istifade ediyorlardı.

Dördüncü Bölüm

Masumların (a.s) Eğitimsel Siyerinde Mead Öğretiminin Niteliği ve Buna İnançın Kuvvetlendirilmesi

Mead, İslam inançları esaslarının beşincisidir. Birçok ayette mead ve kesinliği konusuna değinilmiştir. Muminun suresinde şöyle okuyoruz:

"Bizim, sizi boş bir amaç uğruna yarıttığımızı ve sizin gerçekten bize döndürülüp getirilmeyeceğinizi mi sanmıştınız?"¹¹⁵

Meada iman, hidayet olmuş kişilerin özelliklerinden biridir. Allah şöyle buyuruyor:

"Onlar ki sana indirilene de senden önce indirilene de inanır ve ahirete de sadece onlar yakın ederler. İşte onlardır rablerinden bir hidayet üzere olanlar ve işte onlardır, sadece onlardır fe-laha erenler."¹¹⁶

¹¹⁴ A.g.e., c. 45, s. 257, 15. rivayet.

¹¹⁵ Muminun suresi, 115. ayet.

¹¹⁶ Bakara suresi, 4-5. ayetler.

Bu yüzden meada inanmayan kimse-ler, Müslümanların zümresinin dışındadırlar. Bununla beraber İslami eğitimin hedeflerinden biri, meada iman için ortam oluşturmak ve öğrencilere bu alanda bilinç kazandırmaktır.

Bu bölümde mead öğretimi alanında Masumların (a.s) eğitimsel siyerini inceleyeceğiz. Bu araştırmada sorularımız şunlardır: Mead öğretiminde Peygamber'in (s.a.a) ve Ehl-i Beyt'inin (a.s) siyeri nasıldır? Mead kavramını nasıl sunuyorlardı? Meadı nasıl ispat ediyorlardı? Mead hakkında insanlara ne tür bilgiler veriyorlardı? Meada imanın kuvvetlendirilmesi için ne gibi girişimlerde bulunuyorlardı?

Bu bölümün konuları şu başlıklar altında sunulacaktır: 1- Mead kavramının sunum ve anlatım niteliği. 2- Meadın olabirliğinin ve zaruretinin anlatım niteliği. 3- Şüphelerin giderilmesine özen gösterilmesi. 4- Meadın ispatlanma şekli. 5- Meadın betimlenmesi ve özellikleri. 6- Dünyadaki amellerin kişinin ahiret yazgısıyla ilişkisinin anlatılması. 7- Meadın hatırlatılması ve bunun tekrarı. 8- Meada imanda duygusal etkenlere teveccüh. 9- İmanın etkilerinin Masumların (a.s) davranışlarına ve durumlarına yansması.

Konuya girmeden önce iki noktaya teveccüh edilmelidir.

1- İmamlar (a.s) genellikle halkın geneliyle ilişki içindeydi, özel bir gurupla değil. Diğer bir deyişle onların muhatapları genellikle dinî toplantılara katılan kişilerdi. Bu kişilerin çoğunluğunu da yetişkinler oluşturuyordu, çocuklar ve ergenler bunun sadece küçük bir kısmıydı. Bunu

da geçerse çocuklar pek mead konusuna ve ayrıntılarına girme konumunda değillerdi. Bu sebeple de Masumların (a.s) siyerinde bu konuyu çocuklarla işledikleri durumlar nadirdir.

2- Dinî metinlerde mead öğretimi ve buna inancın oluşturularak kuvvetlendirilmesiyle ilgili (sözlü siyerin karşısında) pek fazla fiilî siyer yoktur.

Bu yüzden bu konuda onların sözlü siyerlerine dayanmaya ve meadla ilgili konuları sunuş ve beyan şekillerinden, yani meadla ilgili hangi konulardan bahsettiler, bu konuları nasıl anlattılar, bu konulara farklı şartlar altında nasıl yaklaşıtlar ve benzerleri gibi, mead öğretimi ve buna inancın oluşturularak kuvvetlenmesiyle ilgili noktalara çıkarımla ulaşmaya mecburuz.

Bu konuları, Masumların (a.s) siyerinde meadın ispatı ve olabirliği hakkında ne gibi deliller olduğu, onların gözünde meadın ne anlama geldiği ve ahiret yaşamının özelliklerinin neler olduğu açılarından incelemediğimizi söylemek yerinde olacaktır. Genel olarak bu konuların sunuş niteliklerinin, delillerinin ve bu niteliklerin eğitimsel etkilerinin neler olduğuyla ilgileneceğiz.

1- Mead Kavramının Sunum ve Anlatım Niteliği

Ölüm ve insanın ölümden sonraki yazgısı, öteden beri insanın düşüncelerini meşgul etmiştir. Bu sebeple ölüm, hakikati ve insanın ölümden sonraki yazgısı hakkında çeşitli fikirler sunulmuştur.

İslam öncesi Araplar arasında da ölüm ve insanın ölümden sonraki yazgısı hakkında bazı görüşler vardı. Bazıları insanın ölümlle birlikte hayatının tamamen bittiğine inanıyorlardı, sanki o kişi daha önce hiç var olmamış gibi. Gerçekte bu kişiler, bitkilerin ortaya çıkması, gelişmesi, meyve vermesi ve sonra da kuruması gibi, insanların da doğduklarına, geliştiklerine ve sonunda da öldüklerine ve başkalarının onların yerini aldıklarına inanıyorlardı. Bazıları da insanın ölümden sonra tekrar canlandığına inanıyorlardı. Bu sebeple ölüyü defnederken deveyi de yanına gömüyorlardı ki haşredildiğinde bineksiz kalmasın!¹¹⁷

İslam'a göre insan ölümlle yok olmamaktadır. Ölümden sonra da yaşamaktadır ama yaşamını, bu dünyadan farklı olan başka bir dünyada devam ettirmektedir.

Masumlar (a.s) bu manayı öğrencilerine anlatabilmek için örnek ve benzetmeden faydalanıyorlardı. Zira duyularla algılanamayan bu konunun örnek ve benzetmeler kalıbında muhatap tarafından anlaşılması daha iyi ve kolay olur. Örneğin şöyle nakledilmiştir:

İmam Sadık (a.s), içlerinden birinin öldüğü bir kavmin yanından geçiyordu. İmam (a.s) durdu ve başsağlığı diledi. Sonra şöyle buyurdu: *“Ölümden kaçış yoktur ve sadece size mahsus da değildir. Bu ölen kimse yolculuk ediyor muydu?”* Evet, diye cevapladılar. Buyurdu ki: *“Bunu da onun yolculuklarından biri sayın. Ya o*

¹¹⁷ Ali, Cevad, El-Mufassilu fi Tarihu'l-Arab Gable'l-İslam, c. 6, s. 123-130.

*size doğru gelecektir, ya da siz ona doğru gideceksiniz.”*¹¹⁸

Burada İmam (a.s) ölüm ve meadı yolculuğa benzetmiştir, diğerlerinin de er veya geç çıkması gereken bir yolculuk... Hz. Ali (a.s) de bu dünyayı iş ve amel aşamasına, ahiret âlemini de muhasebe ve sonuç alma aşamasına benzetmiştir:

“Bilin ki siz iş merhalesindediniz ki bunda bir muhasebe yoktur. Çok yakında muhasebe merhalesine geçeceksiniz ki onda iş kabul edilmez.”¹¹⁹

Başka bir rivayette de ahiret dünyası ve mead, bu dünyada ekilenlerin hasat edilme çağına benzetilmiştir:

“Dünya, kulların kendisine acıyı, tatlıyı, iyiyi ve kötüyü ektikleri bir tarladır.”¹²⁰

“Dünya ahiretin tarlasıdır.”¹²¹

Bu rivayetlerde Masumlar (a.s) örnek ve benzetmelerle ölüm ve mead kavramlarını güzel ve kolay anlaşılır şekilde muhataplarına aktarmışlar ve anlamaları için ortam hazırlamışlardır.

2- Meadın Olabilirliğinin ve Zaruretinin Anlatım Niteliği

Meada ve ölümden sonra tekrar yaşama iman, aslında sıradan insanların dünyada olduğu sürece tecrübe edemeyecekleri bir şeye imandır. Ölenler elbette bunu tecrübe

¹¹⁸ Nişaburî, Muhamed, Ravzatu'l-Vaizin, s. 489.

¹¹⁹ Biharu'l-Envar, c. 74, s. 190, 10. rivayet.

¹²⁰ Biharu'l-Envar, c. 14, s. 314, 17. rivayet.

¹²¹ Avaliyu'l-Ali, c. 1, s. 267, 66. rivayet.

etmektedirler ancak yaşayan insanlarla irtibatları kesilmiştir. Diğer bir deyişle meada iman, insanın duyu organlarıyla derk edemeyeceği bir şeye imandır. Bununla birlikte meada iman, gayba imandır.

Bu konu –yani imanın gaybî olması– meada inanç eğitiminin zorluğunun sırrıdır ve mead öğretiminin önemli tartışmalarından biridir. Meadın olabirliğini insana nasıl ispat edebiliriz? O da her şeyi duyu organlarıyla algılamaya alışmış olan insana?

İslami metinlerde ve Masumların (a.s) siyerinde meadın olabirliğini ispat için iki yöntemden faydalanılmıştır: Doğal olguların ölmesi ve tekrar yaşama dönmesiyle ilgili algılanabilen örneklerin anlatılması ve bazı insanların Allah'ın emriyle bu dünyada tekrar yaşama dönmesiyle ilgili örneklerin anlatılması.

1- Doğal olguların ölmesi ve tekrar yaşama dönmesiyle ilgili algılanabilen örneklerin anlatılması

Tabiat âleminde olan olgular arasında ölüm ve tekrar yaşama dönme örnekleri vermek, yeniden yaşamı insan zihnine aşına kılmaktadır. Eğer doğal bir olgunun yeniden yaşaması mümkünse, insan için de mümkündür. Bu yüzden İslami metinlerde, özellikle de Kur'an'da, bu konuyla ilgili birçok örnek verilmiştir. Burada örnek olarak bazı Kur'an ayetlerini veriyoruz:

“Yeryüzünü de kupkuru ölü gibi görürsün, fakat biz onun üzerine suyu

İslam'a göre insan ölümle yok olmamaktadır. Ölüm-den sonra da yaşamaktadır ama yaşamını, bu dünyadan farklı olan başka bir dünyada devam ettirmektedir.

Masumlar (a.s) bu manayı öğrencilerine anlatabilmek için örnek ve benzetmeden faydalanıyorlardı. Zira duyuyla algılanamayan bu konunun örnek ve benzetmeler kalıbında muhatap tarafından anlaşılması daha iyi ve kolay olur.

İndirdiğimiz zaman titreşir, kabarıp ve her çiftten iç açıcı (bitkiler) bitirir.”¹²²

“Ölümünden sonra da yeri diriltir. İşte siz de böyle çıkarılacaksınız.”¹²³

“Allah rüzgârı gönderir, o (rüzgar) da bulutu harekete geçirir, derken biz onu ölü bir beldeye sürükleriz. Onunla yeri, ölümünden sonra diriltiriz. İşte (ölümünden sonra) dirilip yayılma da böyledir.”¹²⁴

¹²² Hac suresi, 5. ayet.

¹²³ Rum suresi, 19. ayet.

¹²⁴ Fatır suresi, 9. ayet.

Kur'an'ın örnekleri, doğal olaylarla sınırlı değildir, insani olgularla ilgili örnekler de vermektedir:

“Allah, öleceklerin ölümleri anında, ölmeyeceklerin de uykuları esnasında ruhlarını alır. Sonra ölümlerine hükmettiği kimselerinkini tutar; diğerlerini bir süreye kadar salıverir. Doğrusu bunda, düşünen bir toplum için ayetler vardır.”¹²⁵

Bu ayette de ölüm ve ölümden sonraki yaşam uykuya ve uykudan uyanmaya benzetilmiştir.¹²⁶ Bu örnekler insanı, tamamen meadın mümkün olduğuna inandırmaktadır.

2- Bazı insanların tekrar yaşama dönmesiyle ilgili örneklerin anlatılması

Kur'an'da algılanabilen bazı olguların tekrar canlanmasıyla ilgili örneklerin yanı sıra, bazı insanların tekrar yaşama dönmesiyle ilgili örnekler de anlatılmıştır. İmam Sadık'tan (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir:

“İbrahim (a.s) deniz kenarında bir ceset olduğunu, kara ve deniz yırtıcılarının ondan beslendiğini gördü. Sonra o yırtıcılar da birbirlerine saldırıyorlar ve birbirlerini yiyorlardı. İbrahim (a.s) şaşırıp ve dedi ki: Allah'ım! Ölülerini nasıl canlandırdığını bana göster. Allah ona “Acaba iman etmiyor musun?” buyurdu. O: “Ediyorum ama kalbim itminan etsin

¹²⁵ Zümer suresi, 42. ayet.

¹²⁶ Biharu'l-Envar, c. 7, s. 42, 13. rivayette de bu benzetme Lokman'ın sözleriyle geçmektedir.

istiyorum” dedi. Sonra Allah ona şöyle buyurdu: “Dört kuş al, onları sana aldıktan sonra öldür (parça parça et ve birbirleriyle karıştır.) Onların her bir parçasını bir dağın tepesine koy. Sonra onları çağır, aceleyle senin yanına gelecekler.” İbrahim (a.s) bir tavus kuşu, bir horoz, bir güvercin ve bir karga aldı. Allah ona şöyle buyurdu: “Onları parça parça et ve etlerini karıştır, onları dağın tepesine koy. Sonra gagalarını ala ve onları çağır, aceleyle sana doğru gelecekler.” İbrahim böyle yaptı. Onları dağın tepesine koydu, sonra onları çağırdı ve dedi ki: Allah'ın izniyle bana cevap verin. Onların her birinin eti ve kemiği, ait oldukları başın etrafında birleşti ve İbrahim'e doğru uçtu.”¹²⁷

İslami metinlerde başka örnekler de anlatılmıştır. Üzeyir veya Urumiya'nın 100 yıldan sonra hayata dönmesi¹²⁸, Ashab-ı Kehf'in hayata dönmesi, Musa'nın ashabından 70 kişinin dirilmesi¹²⁹ gibi. Bu örneklerin anlatılmasının meadın kabulü üzerinde fazlasıyla etkisi vardır. Zira insan kendi gözüyle meadı görmektedir.

3- Şüphelerin Giderilmesine Özen Gösterilmesi

Mead inkârcıları, meada olan şüpheleri nedeniyle insanların tekrar diriltilmesinin imkânsız olduğunu düşünüyorlardı. Örnek olarak bu şüphelerden birini naklediyoruz. İmam Sadık (a.s) şöyle naklediyor:

¹²⁷ Biharu'l-Envar, c. 7, s. 36, 4. rivayet.

¹²⁸ A.g.e., s. 34, 3. rivayet ve Bakara suresi, 259. ayet.

¹²⁹ Daha fazla bilgi için bkz: Subhanî, Cafer, Menşur-u Cavid, c. 9, 6. bölüm.

Ubey bin Halef elinde çürümüş bir kemikle Peygamber'in (s.a.a) yanına geldi. O kemiği ufaladı ve Peygamber'e (s.a.a) dönerek şöyle dedi: "Ey Muhammed! Biz kemik ve toz halindeyken diriltilecek miyiz?!"¹³⁰

Başka bir rivayette de şöyle geçmektedir:

Bir zındık, İmam Sadık'a (a.s) şöyle dedi: "Bütün beden çürümüş ve tüm azaları dağılmışken ruh nerede, haşredilmesi nerede?! Bir uzvu bir çayıra düşmüş, o çayırın yırtıcıları onu yemişler, başka bir uzvunu başka çayırın haşereleri parçalamışlar, bir uzvu toprağa dönüşmüş ve onunla duvar örmüşler?"¹³¹

Masumlar (a.s) bu şüphelerle karşılaşmalarında hoşgörüyle cevap vermişler ve anlaşılabilir delillerle şüpheleri gidermişlerdir. Bazen bu şüphelerin cevabını verirken Peygamber'e (s.a.a) ayet de nazil olurdu. Ubey bin Halef'in şüphesinin cevabında şu ayet nazil olmuştur:

De ki: "Onları, ilk defa yaratıp inşa eden kimse diriltecek. O, her yaratmayı bilir."¹³²

Kur'an'daki başka ayetlerde de Allah bu şüphelere karşı aydınlatıcı açıklamalar getiriyor. Yasin suresinde şöyle geçer:

"Gökleri ve yeri yaratan, onların bir benzerini de yaratmaya kadir değil

mi? Evet! (Elbette kadirdir.) O, her şeyi hakkıyla bilen yaratıcıdır."¹³³

Yine şöyle nakledilmiştir:

İbni Ebi'l-Evca, İmam Sadık'a (a.s) "Derileri her yanıp piştiğinde, azabı tatmalarını için onları başka derilerle değiştireceğiz" ayeti hakkında diğer derilerin suçu nedir diye sordu. İmam (a.s) şöyle buyurdu: "Eyvahlar olsun sana! O deriler, onlardan başka iken de aynı derilerdir." İbni Ebi'l-Evca "Bu konuya bu dünyadaki olaylardan bir örnek ver" dedi. İmam (a.s) şöyle buyurdu: "Evet, acaba bir tuğlayı kıran, sonra onu (çamura dönüştürüp) kalıba döken (ve başka bir tuğla yapan) bir adam gördün mü? Bu tuğla, o ilk tuğladır ve aynı zamanda ondan farklıdır."¹³⁴

Şimdi şu soru ortaya çıkmaktadır: Neden Masumların (a.s) siyerinde ve dinî metinlerde meadla ilgili şüphelerin giderilmesine fazlasıyla özen gösterilmiştir?

Bu özenin sebebi belki de bir inancın doğruluğunda şüphenin oluşmasının, bir binanın temellerinde oluşan çatlak gibi olmasıdır. Eğer bu çatlak tamir edilmezse, zamanla ve başka bir sebebe gerek kalmadan bina yıkılacaktır. İnançta şüphe de aynı şekilde ilerlemektedir. Eğer şüphe giderilmezse zamanla inanç zayıflar ve nihayetinde yok olur. İlâveten şüphenin varlığı meada imanını ve onun kabulünü de engeller. Yok edilmesi de meada iman ve onun kabulüne ortam oluşturur.

¹³⁰ Biharul-Envar, c. 7, s. 42, 18. rivayet.

¹³¹ A.g.e., s. 37, 7. rivayet.

¹³² Yasin suresi, 79. ayet.

¹³³ Yasin suresi, 81. ayet.

¹³⁴ Biharul-Envar, c. 7, s. 39, 6. rivayet.

4- Meadın İspatlanma Şekli

Daha önce söylediğimiz gibi meada imanın ve bunun kabulünün en büyük engeli, olabirliğine dair şüphedir. Bu yüzden olabirliğinin ispatından sonra meadın ispatı ve buna iman, fazla çaba gerektirmemektedir. Dinî metinlerde de çoğu delil sunmalar, meadın olabirliği konusuyla ilgilidir.

Bununla beraber bazen meadın ispatı için de delil sunulmuştur. Muminun sureesinde Allah şöyle buyuruyor:

“Bizim, sizi boş bir amaç uğruna yattığımızı ve sizin gerçekten bize döndürölüp getirilmeyeceğinizi mi sanmıştınız?”¹³⁵

Allah bu ayette meadı, dünya yaratılışının boş ve batıl olmayışının gereği olarak görüyor. Masumlar (a.s) da bazı durumlarda meadın ispatı için delil sunmuşlardır. Hişam bin Hikem şöyle söylüyor:

Bir zındık, İmam Sadık'a (a.s) şöyle dedi: “Bütün beden çürümüş ve tüm azaları dağılmışken ruh nerede, haşredilmesi nerede?! Bir uzvu bir çayıra düşmüş, o çayırın yırtıcıları onu yemişler, başka bir uzvunu başka çayırın haşereleri parçalamışlar, bir uzvu toprağa dönüşmüş ve onunla duvar örmüşler?”

İmam (a.s) şöyle buyurdu: “İnsanı bir örnek olmadan ilk kez yaratan ve süsleyen, onu en başta yattığı gibi ikinci kez de yaratabilir.”¹³⁶

¹³⁵ Muminun suresi, 115. ayet.

¹³⁶ A.g.e., s. 37, 7. rivayet.

Yine Ebi Rezzin Akil¹³⁷'den şöyle rivayet edilmiştir:

Peygamber'in (s.a.a) yanına gittim ve şöyle dedim: “Ey Allah'ın resulü! Allah nasıl ölüleri diriltiyor?” Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu: “*Acaba toprağı hiç kuru, susuz ve otsuz ve sonra da aynı toprağı yemyeşil olmuş halde gördün mü?*” Evet, dedim. Peygamber (s.a.a) buyurdu ki “*Yeniden diriliş de bu şekildedir.*”¹³⁷

Birçok durumda, Masumların (a.s) siyerinde olsun, Kur'an'da olsun, üzerinde durarak veya durmayarak kıyame-tin gerçekleşeceği haberi verilmiştir. Allah, Kur'an'da şöyle buyuruyor:

“Elbette kıyamet hiç şüphesiz yaklaşarak gelmektedir ve gerçekten de Allah kabirlerde olanları diriltecektir.”¹³⁸

Peygamber (s.a.a) de Abdulmuttalib evlatlarına hitapla şöyle buyuruyor:

“Ey Abdulmuttalib'in evlatları! Ordunun öncüsü yalan söylemez. Beni hak üzere görevlendiren Allah'a andolsun, muhakkak öleceksiniz, aynı uyuduğunuz gibi. Ve muhakkak kalkacaksınız ve diriltileceksiniz, aynı uyandıığımız gibi.”¹³⁹

Hz. Ali (a.s) de İmam Hasan'a (a.s) vasiyetinde şöyle buyuruyor:

“Oğulcuğum, bil ki başka bir yer için yaratıldın, dünya için değil.”¹⁴⁰

¹³⁷ Seblu'l-Huda ve'r-Reşad, c. 7, s. 141.

¹³⁸ Hac suresi, 7. ayet.

¹³⁹ Biharu'l-Envar, c. 7, s. 47, 31. rivayet.

¹⁴⁰ Nehcu'l-Belağa, s. 303, 31. Mektup.

Neden meadın ispatı, Masumların (a.s) siyerinde çeşitlidir? Bazen ispatı için delil sunmuşlar, bazen bir delil sunmadan gerçekleşmesinin kesin olduğunu bildirmişler.

Bu çeşitliliğin sebeplerinden biri belki de muhatabların farklılığıdır. Muhatabın, meadın esasında şüphesi olduğunda, meadın ispatı için delil sunmuşlardır ama muhatabın meadla ilgili şüphesi olmadığı veya zihni açık olduğunda bir delil sunmadan meadın gerçekleşeceği haberini vermişlerdir.

Bu konuyu teyit eden konu, İmam'ın (a.s) meadı ispat için delil sunduğu siyerde, muhatabın özel bir şüphe sebebiyle mead hakkında şek etmesidir. Ancak sonraki siyerlerde böyle değildir. İlaveten Sadr-ı İslam'da (Kur'an'ın nazil olduğu dönem hariç) toplum yapısının çoğunluğu meadı kabul etmişti ve mead hakkında bir şüpheleri yoktu. Bu sebeple İmamlar'ın (a.s) siyerindeki meadın ispatıyla ilgili konular, meadla ilgili diğer konulara kıyasla oldukça azdır.

Elbette Peygamber'in (s.a.a) risaleti döneminde Arap yarımadası halkının çoğu mead esasını ve olabirliğini inkâr ediyorlardı.¹⁴¹ Bu yüzden Kur'an'da onların bu şüphesi tekrar tekrar anlatılmış ve onlara cevap verilmiştir:

“Biz gerçekten de öldüğümüz, toprak ve kemik olduğumuzda mı diriltilecektirmişiz?” derlerdi.¹⁴²

¹⁴¹ Ali, Cevad, El-Mufasssilu fi Tarihi'l-Arab Gable'l-İslam, c. 6, s. 123-130.

¹⁴² Vakia suresi, 47. ayet.

Ama bu şüpheler zamanla giderildi ve toplumun çoğunluğu meadı kabul etti.

Peygamber'in (s.a.a) Abdulmuttalib ailesine kıyametin gerçekleşeceğini bildirdiği ikinci siyere başka bir konuyu ekleyebiliriz. O da meada imanın –önceden de söylediğimiz gibi- gerçekte gayba iman olduğu konusudur. Sıradan insanların duyu organlarıyla hakkında bilgi edinemeyecekleri bir şeye imandır. Böyle durumlarda sıradan insan, bir şekilde gayb âlemiyle irtibatlı bir kimsenin sözlerine dayanarak buna iman edebilir. Tek şart, gayb âlemiyle irtibatlı kişinin güvenilir ve doğru sözlü olmasıdır. Bu yüzden Peygamber (s.a.a), siyerin başında şöyle buyurmaktadır: *“Ordunun öncüsü kendi ordusundakilere yalan söylemez.”* Bu cümleyle evvela kendisinin, Abdulmuttalib evlatlarının bilgisi olmayan konulardan haberdar olduğunu anlatmaktadır. İkinci olarak bu bilgiyi ulaştırırken aldatma kastı yoktur ve hedefi sadece gerçekleri anlatmaktır.

Burada Peygamber (s.a.a) meadın kabulü esasına göre davranmamıştır ve bu anlatım gerçekte muhatablara bir tür delil sunma ve onları meada yönlendirmedir. Elbette bu yol makul olmayan bir yol da değildir. Zira mead, gayb âlemiyle ilgili bir konudur ve gayb âlemiyle irtibatlı ve güvenilir bir kişinin sözüne dayanarak meadın varlığı anlaşılabilir ve buna iman edilebilir. Bu konunun örnekleri de vardır:

Zemame bin Sa'lebe –ona Temimî diyorlardı- Peygamber'in (s.a.a) bulunduğu ortama girdi, dostlarının arasında olan Resulullah'ın (s.a.a) yanına kadar

geldi, durdu ve şöyle dedi: “Sizin hanginiz Abdulmuttalib’in oğludur?” Resulullah (s.a.a) buyurdu ki: “*Benim Abdulmuttalib’in oğlu.*” Temimî “Muhammed misin?” dedi. Peygamber (s.a.a) “*Evet*” dedi. Temimî şöyle dedi: “Ey Abdulmuttalib’in oğlu! Sana soru soracağım ve sorarken de sıkı tutarım, rahatsız olma.” Peygamber (s.a.a) “*Rahatsız olmam, sor*” diye buyurdu. Temimî şöyle dedi: “Seni Allah’a, senin Allah’ına, senden öncekilerin Allah’ına ve senden sonra geleceklelerin Allah’ına yemin verdiriyorum ki acaba Allah sana, sadece Ona tapmamız, Ona ortak koşmamamız ve babalarımızın Allah’la beraber taptukları putları bırakmamız için emir mi verdi?” Peygamber (s.a.a) şöyle buyurdu: “*Evet...*” Temimî Müslüman oldu.¹⁴³

5- Meadın Betimlenmesi ve Özellikleri

Meadın ve kıyametin niteliği, oradaki insan yaşamının ne özellikleri olduğu, hesabın nasıl görüldüğü, kimlerin nimet ve refahta, kimlerin zorluk ve azapta olduğu, oraya nasıl bir düzenin hâkim olduğu ve bunun gibi meseleleri insanlar bilmemektedir. Bu bilgilere ulaşmanın da vahiyden başka yolu yoktur. Masumlar (a.s) bu meseleleri dikkatle betimlemişler ve ayrıntularını insanlara anlatmışlardır. Kur’an’da da kıyamet, diriliş, cehennem ve cennet hakkında birçok konu vardır. Bu konunun genişliğini bir noktaya kadar aydınlatabilecek bir gösterge, Biharü’l-Envar kitabının ciltlerinden üçünün bu konuya ayrılmış olmasıdır. Meadın betimlenmesiyle

¹⁴³ Sünen-i Daremî, c. 1, s. 166.

Meadın ve kıyametin niteliği, oradaki insan yaşamının ne özellikleri olduğu, hesabın nasıl görüldüğü, kimlerin nimet ve refahta, kimlerin zorluk ve azapta olduğu, oraya nasıl bir düzenin hâkim olduğu ve bunun gibi meseleleri insanlar bilmemektedir. Bu bilgilere ulaşmanın da vahiyden başka yolu yoktur.

İlgili konuların genişliği göstermektedir ki Masumlar (a.s) bu bölümü, meadın olabirliğinin ve kesinliğinin ispatı bölümünden daha fazla işlemişlerdir.

Şimdi şu soru akla gelmektedir: Neden Masumlar (a.s) bu bölümden daha fazla bahsetmişlerdir?

Yukarıdaki sorunun cevabında üç konuya değinilebilir:

1- Meadın olabirliği ve kesinliğinden, özellikle İmamlar’ın (a.s) zamanında, şüphe edilmiyordu. Elbette nadiren zındıklar gibi bazıları meadı inkâr ediyordu ama halkın çoğunluğu meada iman ediyordu, inanıyordu. Bu sebeple Masumlar (a.s) bu konuya daha az değinmişlerdir.

2- Meadın olabirliği ve kesinliğinin ispatı, insanların diğer dünyadaki halleri ve uhrevî yaşamları, amellerinin muhasebe şekli ve insanın bu dünyadaki davranış ve amellerinin diğer dünyadaki yazgılarıyla olan irtibatı gibi konularla

aşına olmaları için bir mukaddimedir. Masumlar'ın (a.s) meadın betimlenmesiyle –ki asıl hedefdir- meadın olabirliği ve ispatı konusundan daha fazla bahsetmeleri gerektiği açıktır.

3- İnsanlarda daha çok gerçek tesir bırakan, meada imanlarının güçlenmesini sağlayan ve onları davranışlarını tekrar gözden geçirmeye sevkeden, ahiret yaşamının niteliğiyle aşına olmalarının ta kendisidir.

6- Dünya Amellerinin Kişinin Ahiret Yazgısıyla İlişisinin Anlatılması

Masumlar'ın (a.s) siyerindeki ilginç noktalardan birisi, onların dünyevî bazı amellerin kişinin kıyametteki durumuyla ilişkisini örneklendirerek açıklamalarıdır. Örneğin Peygamber'in (s.a.a) ashabına şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir:

“Rüyamda ilginç şeyler gördüm.” Ashabı dedi ki: “Ya Resulullah! Ne gördün?” Buyurdu: “Müslümanlardan bir adamı gördüm ki kabir azabı onu yakalamıştı, abdesti geldi ve azabına engel oldu. Müslümanlardan bir adamı gördüm ki azap melekleri onu çevrelemişti ama namazı geldi ve azap meleklerine engel oldu.”¹⁴⁴

Bu ilişkinin açıklanmasının davranışlara şekil verme ve ıslah etme üzerinde fazlasıyla tesiri vardır. Bu yüzden Masumlar'ın (a.s) siyerinde bu konudan çokça bahsedilmiştir.

¹⁴⁴ Biharu'l-Envar, c. 7, s. 290, 1. rivayet.

7- Meadın Hatırlatılması ve Bunun Tekrarı

Masumlar'ın (a.s) siyerinde mead, ölümden sonraki yaşam ve öbür dünyadaki durumları pek çok kere hatırlatılmıştır. Kur'an'da da birçok ayette bu konuya işaret edilmiştir:

-Öyle bir günden sakının ki, o gün hiç kimse bir başkası adına bir şey ödeyemez, hiçbir kimseden herhangi bir şefaahat kabul olunmaz, fidye alınmaz ve onlara yardım da edilmez.¹⁴⁵

-Allah'a döndürüleceğiniz ve sonra zulme uğramadan herkesin kazancının kendisine eksiksiz verileceği günden korkunuz.¹⁴⁶

-Vakıa (tartışmasız bir gerçek olan kıyamet) vuku bulduğu zaman; onun gerçekleşmesine artık yalan diyebilecek yoktur.¹⁴⁷

Hiz. Ali'nin (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir:

“Allah'ın kullan! Ölümden kaçış yoktur, gerçekleşmesinden önce sakının ve söz verilmiş olan için kendisinden rızıklanacağınız şeyler hazırlayın.”¹⁴⁸

Peygamber'in (s.a.a) de şöyle buyurduğu nakledilmiştir:

“Dünya sizden göçmekte ve ahiret size yüzünü döndürmektedir. Dünyanın da,

¹⁴⁵ Bakara suresi, 48. ayet.

¹⁴⁶ Bakara suresi, 281. ayet.

¹⁴⁷ Vakıa suresi, 1-2. ayetler.

¹⁴⁸ Biharu'l-Envar, c. 6, s. 132, 30. rivayet.

ahiretin de evlatları vardır. Ahiretin evladı olun, dünyanın evladı olmayın. Dünyaya meylsiz olun, ahirete rağbet edin.”¹⁴⁹

Yine Peygamber’den (s.a.a) şöyle nakledilmiştir:

“Ey Müslümanlar! Hazır olun, mesele ciddidir. Göç vakti yakındır. Aziğımızı alın çünkü sefer uzaktır. Yükünüzü hafifletin çünkü önünüzde zorlu dönemeçler vardır.”¹⁵⁰

Hz. Ali (a.s) bir hutbede şöyle buyuyor:

“Bilin ki öleceksiniz ve öldükten sonra diriltileceksiniz. Amellerinizi muhasebe edecekler ve buna göre ceza ve ödül verecekler. Sakın ola dünya sizi aldatmasın.”¹⁵¹

Peygamber (s.a.a) diğer şehirlere yol aldığı elçilere de, insanlara kıyameti ve ölümü hatırlatmalarını tavsiye ediyordu. Örneğin Muaz bin Cebel’i Yemen’e gönderirken, ona şunu tembihledi:

“Allah’ı ve kıyamet gününü onlara hatırlat.”¹⁵²

Meadın tekrarlanması ve hatırlatılması, zamanla bu konunun insan tarafından içselleştirilmesini ve neticede meada imanının kuvvetlenmesini sağlamaktadır. Meada imanının kuvvetlenmesine ve hatırlanmasının devamlılığına paralel olarak bunun amelî etkileri kişiye daha fazla ortaya çıkmakta

ve görülmektedir. Kişi, bunun amelî ve ahlâkî getirilerine de daha fazla bağlanmaktadır. Esasen birçok durumda insanın günaha yönelmesinin etkeni, ölüme ve meada teveccüh etmemesi, bunlardan gaflet etmesidir. Meadın tekrarı ve hatırlatılması ise gafleti ortadan kaldırmaktadır.

8- Meada İmanda Duygusal Etkenlere Teveccüh

Akla ve bilgiye ilaveten insanın duyguları da davranışları üzerinde müessirdir. Niçe insanlar vardır ki bir konu hakkında bilgiye sahiptirler, o konunun gerçek olduğunu da bilirler ama sadece menfaatleriyle uyumlu olmadığı için görmezden gelir, hatta inkâr ederler. Kur’an, mead bahsinde, meadın inkâr edilme sebebinin her zaman bilgisizlik olmadığına değinmiştir. Bazılarının meadı inkârının ve hakkında sorgu-sual yapmalarının sebebinin, meadı kabul etmelerinin birçok amelîleri ve davranışlarıyla uyuşmaması olduğunu buyurmuştur:

“Hayır, kıyamet gününe yemin ederim. Ve yine hayır! Kendini kınayıp duran nefse de yemin ederim (ki diriltilip hesaba çekileceksiniz). İnsan, onun kemiklerini bizim kesin olarak bir araya getirmeyeceğimizi mi sanıyor? Evet, onun parmak uçlarını dahi düzeltmeye güç yetirenleriz. Fakat insan günahı devam ettirmek ister. “Kıyamet günü ne zamanmış” diye sorar.”¹⁵³

Bu tür kimselere nasıl davranılmalıdır? Kur’an ve Masumlar (a.s) bu kişilerle karşılaştıklarında iki şekilde davranmışlardır:

¹⁵³ Kıyamet suresi, 1-6. ayetler.

¹⁴⁹ Biharu'l-Envar, c. 77, s. 117, 13. rivayet.

¹⁵⁰ A.g.e., s. 186, 33. rivayet.

¹⁵¹ A.g.e., c. 74, s. 296, 4. Hutbe.

¹⁵² A.g.e., c. 74, s. 127, 33. rivayet.

1- Bazen insanın bazı duygularının yanlış bir cephede konumlanmasına sebep olduğunu hatırlatmışlardır. Bu hatırlatma ve dikkat çekme önemlidir. Zira kişinin kendi davranışlarında aldığı konumu yeniden gözden geçirmesini sağlamaktadır.

2- Meadı inkârın akıbetlerini böyle kişilere açıklamışlar ve onun, gerçekleşmesi kesin olan vakiyayı inkârın ona hiç yardımı olmayacağını, bu vakiyaya gafil yakalanmamak için davranışlarını yeniden gözden geçirmek zorunda olduğunu anlamasını sağlamışlardır. Allah, meadı inkâr eden ve kıyametin zamanını soran kişiye karşı şöyle buyuruyor:

“Ama göz endişe içinde dikilip kaldığı, ay karardığı, güneş ile ay bir araya getirilip toplatıldığı zaman. İnsan o gün der ki: “Kaçış nerede?” Hayır! Sığınacak herhangi bir yer yok!”¹⁵⁴

Allah bu ayetlerde meadı inkâr eden kimseye cevabında bu inkârın bir sorunu çözmeyeceği konusuna işaret ediyor. Kıyametle karşılaştığında ve bir sığınak peşine düştüğünde ama bulamadığında ne büyük bir hataya düştüğünü anlayacaktır.

9- Meada İmanın Etkilerinin Masumların (a.s) Hal ve Davranışlarında Görülmesi

Masumların (a.s) siyerindeki müessir noktalardan biri, meada imanının etkilerinin, onların hal ve davranışlarında görülmesiydi. Onların meada inancı öyle kuvvetliydi ki mead ve azaptan bahsedildiğinde çehrelerinde ve davranışlarında değişiklikler olu-

yordu, sanki o anda kıyamet başlamış gibi. Cabir bin Abdullah şöyle diyor:

“Peygamber (s.a.a) Cuma günü hutbesinde kıyamet konusunu işlerken sesi yükseliyordu, yüzü kızarıyordu ve şöyle buyuruyordu: Kıyamet kesindir, ben işaret parmağımla orta parmağımın birbirine yakın olduğu gibi kıyamet yakanken elçilikle görevlendirildim.”¹⁵⁵

Yine şöyle rivayet edilmiştir:

“Ve hiç şüphe yok, onların tümünün buluşma yeri cehennemdir. Onun yedi kapısı vardır; onlardan her bir kapı için bir grup ayrılmıştır.” ayetleri nazil olduğunda Peygamber (s.a.a) şiddetli bir şekilde ağladı.¹⁵⁶

İnsanlar için sözleri güvenilir olan bir Peygamber'in (s.a.a) bu hallerini görmek, meada inanç ve imanlarının sağlama-sını sağlıyordu. Daha önce de söylediğimiz gibi bu, meada iman sıradan insanın duyu organlarıyla derkinin ve anlayışının ötesinde ve gerçekte gayba iman olduğundan müessirdir. Bu konuda gayb âlemiyle irtibatlı güvenilir bir kişinin sözleri, özellikle de içsel inancın nişaneleri bu sözlerde kendini gösterirse, oldukça yararlı ve yardımcıdır. Belki de dinî metinlerde insanları amelle iyiliklere davet etmenin üzerinde fazlasıyla durulmasının sebebi de bu konudur. İmam Sadık'ın (a.s) şöyle buyurduğu nakledilmiştir:

“İnsanları amelinizle davet edin, dilinizle davet etmeyin.”¹⁵⁷

¹⁵⁵ A.g.e., c. 77, s. 122, 23. ve 40. rivayet.

¹⁵⁶ Biharu'l-Envar, c. 8, s. 303, 62. rivayet.

¹⁵⁷ A.g.e., c. 5, s. 198, 19. rivayet.

¹⁵⁴ Kıyamet suresi, 7-11. ayetler.

